

01

Waarom we
de informatietechnologie
moeten beteugelen

**Grip op
big tech**

02

In de frontlinie
van informatieoorlogen

**RadRef
Librarians**

03

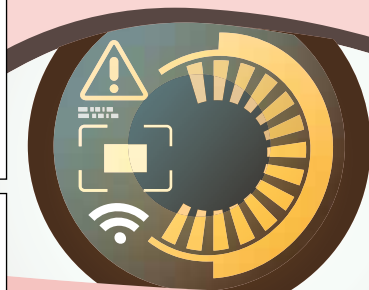
8 mythes over
generatie Y doorgeprikt

Millennials

04

Op weg
naar duurzaamheid

**Groene
strijd**

Special
**Vooruitkijken
naar 2018**

Erfgoed - advies,
detachering & projecten

Reekx

Cultureel Erfgoed

Cultureel Erfgoed is van iedereen en
moet voor iedereen bereikbaar zijn.
Reekx registreert, ontsluit en
digitaliseert uiteenlopende collecties.

Meer weten?

070 - 300 06 84

info@reekx.nl

www.reekx.nl

2017 09

14

18

22

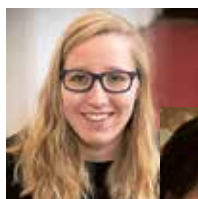
20

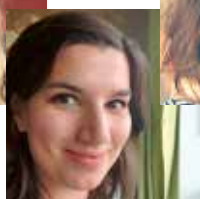
24

26

28

14 **Frank Huysmans** Waarom we de informatietechnologie moeten beteugelen

Steeds luider klinkt de roep om techgiganten als Google en Facebook ter verantwoording te roepen voor de onwenselijke maatschappelijke effecten die zij teweegbrengen.

18 **Vincent Janssen** RadRef Librarians

De radicale bibliothecarissen in de VS zijn terug van weg-geweest. Met dank aan de verkiezing van Donald Trump als president en het daaropvolgende nepnieuwscircus.

20 **Matthijs van Otegem** Het trendkerkhof

De voorspelde toekomst loopt meestal anders anders dan je denkt. Zes trends die geen trend geworden zijn.

22 **Vincent Janssen** Filosofie in tijden

van big data Met zijn boek *Filosofie in tijden van big data* wil Christian Madsbjerg een tegengeluid geven in 'een afgestompte wereld van algoritmische beloften'.

24 **Andrea Langendoen** De groene strijd

Digitale duurzaamheid kan op alle aandacht van informatie-professionals rekenen. Maar hoe zit het met duurzaamheid? Oftewel: 'groen' denken en handelen?

26 **Stefan Jongen** Gestage opmars van de podcast

In Nederland lijkt de podcast nog niet echt te zijn doorgebroken. Komt daar in 2018 verandering in?

28 **Vincent Robijn** 8 mythes over generatie Y doorgeprikt

Over 'millennials' wordt veel geschreven. Wat klopt er van dit beeld? IP vroeg het aan drie 'millennial' informatiespecialisten.

En verder

08 **Standplaats Londen** Libraries Week

09 **Tof of sof** Anefo-foto's in Wikipedia

10 **Q&A** Charles Jeurgens

13 **Wisselcolumn** Marietje Schaake

34 **Column** Geert-Jan van Bussel

35 **Juridische kwesties**

Wat maakt open access nou open?

36 **Werkrituelen** Attilio Bottegai

37 **IPlingo** Chatfictie

37 **Lifehacking** Een interactief college

39 **Column** Frank Huysmans

Zo ziet data in de cloud er in het echt uit (pagina 6)

Q&A met hoogleraar Archiefwetenschap Charles Jeurgens (pagina 10)

'Chatfictie' is inmiddels uitgegroeid tot een eigen genre (pagina 38)

In Lifehacking tips om een college informatievaardigheden een boost te geven (pagina 38)

Katers en kansen

Eind december slaken veel informatieprofessionals een diepe zucht, want dit jaar was *one for the books*. De ontwikkelingen in het veld volgden elkaar in rap tempo op, terwijl we ondertussen nog de kater van 2016 (gekenmerkt door de nasmaak van bijvoorbeeld nepnieuws en filterbubbels) probeerden te verwerken. De verwachtingen voor het volgende jaar zijn daardoor hooggespannen. In deze editie van IP kijken we daarom vooral vóóruit; wat heeft 2018 ons te bieden? Het belooft een spannende tijd te worden, waarin de informatieprofessional duidelijk zijn stem zal laten horen. Tenminste, als het aan Frank Huysmans ligt. In zijn betoog lees je een oproep om de techgiganten verantwoordelijk te stellen voor de (ongewenste) invloed die zij hebben op onze maatschappij. En daar blijft het niet bij. In dit nummer komt ook de Amerikaanse beweging *Radical Reference Librarians* voorbij; een groep activistische bibliothecarissen die niet schromen om zich te mengen in

sociale en politieke debatten.

Bij IP kunnen we natuurlijk niet stil blijven zitten. Andrea Langendoen trapt in dit nummer af met een serie over duurzaamheid, oftewel 'de groene strijd'. Want hoe groen zijn informatieprofessionals eigenlijk? En hoe kunnen organisaties verduurzamen? Om de millennial-informatieprofessionals hoeven we ons niet druk te maken; die voegen zich moeiteloos naar de nieuwe (technologische) ontwikkelingen. Toch? Vincent Robijn – een nieuw gezicht in de redactie – checkt een aantal van deze hardnekkige millennialmythes.

Al deze ontwikkelingen en verwachtingen geven de IP-redactie veel energie, maar ze zetten de redacteuren – én de IP-lezers – ook op scherp. Die eerdergenoemde kater is inmiddels weggeëb; de toekomst is rooskleuriger, maakbaarder. We hoeven de kansen alleen nog maar te grijpen.

Vincent Janssen

Reageren?

Mail naar redactie@informatieprofessional.nl

COLOFON

IP is samen met InformatieProfessional.nl het onafhankelijke platform voor de informatiespecialist van vandaag en morgen. De lezers werken in de informatie-, bibliotheek-, archief- en erfgoedwereld.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (21ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18
2772 TR Voorburg
tel. 06-44 09 19 85
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg, tel. 06-44 09 19 85,
e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

redactie

Maarten Brinkerink, Wilbert Helmus, Frank Huysmans, Dafne Jansen, Vincent Janssen, Alice de Jong, Evelien de Jonge, Andrea Langendoen, Leen Liefsoens, Edwin Mijsbergen, Paul Nieuwenhuysen, Ronald de Nijs (eindredacteur), Matthijs van Otegem, Vincent Robijn, Eric Sieverts en Daniël de Vette.

vormgeving

Eric van den Berg, egfvdberg@upcmail.nl,
Tom van Staveren, graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer

Geert-Jan van Bussel, Paul van Capelleveen, Jos Damen, Stefan Jongen, Marja Kingma, Marietje Schaake en Raymond Snijders.

abbonementen

Voor abonnementsprijzen en andere informatie zie InformatieProfessional.nl.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren in blad of op de site:
Rajin Roopram, e-mail rajin.roopram@kbenp.nl, tel. 06-15201724.

Het verlenen van toestemming tot publicatie in dit tijdschrift strekt zich tevens uit tot het in enigerlei vorm elektronisch beschikbaar stellen.

GO opleidingen

Cursusagenda januari 2018

09/01	DIGITAAL ERFGOED IN DE PRAKTIJK	
10/01	ZOEKEN EN VINDEN VAN (DIGITALE) DOCUMENTEN EN INFORMATIE	GAAT ZEKER DOOR
11/01	PROJECTMATIG WERKEN	
12/01	COÖRDINEREN VAN VRIJWILLIGERS	GAAT ZEKER DOOR
12/01	FUNCTIONEEL BEHEER	
15/01	CONTENT CURATOR	
16/01	PROFESSIONAL INFORMATION RESEARCH	
16/01	SOD-I	GAAT ZEKER DOOR
16/01	ZOEKSTRATEGIEËN VOOR GESTRUCTUREERDE DATABANKEN	
19/01	DATA-ARCHITECTUUR EN DATAMANAGEMENT	
23/01	INTRODUCTIE SEMANTISCH WEB	
23/01	DIGITALISERING VAN DE INFORMATIEVOORZIENING	
24/01	MARC 21 - INTRODUCTIECURSUS	
25/01	INFORMATIEBELEID IN DE PRAKTIJK	GAAT ZEKER DOOR
25/01	OPLEIDING INFORMATIESPECIALIST	GAAT ZEKER DOOR
26/01	COMMUNICEREN IN EEN VERANDERENDE ORGANISATIE	
26/01	AUTEURSRECHT VOOR INFORMATIESPECIALISTEN (ADVANCED)	
30/01	MEDIACOACH	GAAT ZEKER DOOR

DataKolossus

Data in de cloud; hoe ziet dat er nu eigenlijk uit? Dat laat deze foto van Jannes Linders zien. Het nieuwe datacenter van de Amerikaanse multinational Equinix in Amsterdam bewijst maar weer eens dat informatie ook fysieke aanwezigheid vereist. Niet als een wolkje, maar als een tweeënzeventig meter hoge toren die het eentonige landschap naast de A10 doorbreekt. De kolos, genaamd AM4, telt twaalf verdiepingen en is al het tweede

Equinix-datacenter op de campus van het Amsterdam Science Park. De warmte die de nieuwe servers genereren wordt gebruikt om de gebouwen op de campus te verwarmen.

Sinds de opening van het gebouw afgelopen zomer, verwerkt de campus 38 procent van het totale Nederlandse data-traffic. Met de komst van AM4 is Amsterdam daarmee een van de belangrijkste datacenters in Europa.

De architecten van Benthem Crouwel hebben het datacenter verpakt als een esthetisch object, inclusief gracht, in plaats van als een raamloze en griezelige bunker met een hek eromheen. En als er in de toekomst geen behoefte meer is aan serverruimte – mede door de voortdurende miniaturisering van servers – dan kunnen de gevels eenvoudig vervangen worden en kan het gebouw een nieuwe bestemming krijgen. (Vincent Janssen) <

Foto: Jannes Linders, Rotterdam

STANDPLAATS LONDEN

Door: Marja Kingma

Libraries Week

Dit jaar werd de 'Libraries Week' in Groot-Brittannië voor het eerst groots gevierd. Bij zo'n duizend bibliotheken van allerlei pluimage konden belangstellenden van 9 tot 14 oktober ontdekken wat de instellingen allemaal te bieden hebben. Bibliotheken zijn niet alleen plekken om boeken en games te lenen, ook vind je er informatie over bijvoorbeeld het opzetten van een eigen bedrijf. En je kunt er terecht voor het leren van nieuwe vaardigheden zoals programmeren. Dat laatste is overigens een groot succes: programmeerinitiatieven in Britse bibliotheken zagen het aantal deelnemers alleen al tussen maart en november 2016 met 330 procent stijgen. Dat klinkt fantastisch, toch? Helaas heeft dit verhaal een keerzijde. Sinds 2010 zijn 343 bibliotheekvestigingen in Groot-Brittannië gesloten. Of beter gezegd: wegbezuinigd. Daarmee gingen zo'n 8.000 banen verloren – banen die deels zijn opgevangen door een leger van 15.000 vrijwilligers. Dat valt te lezen in een rapport van de BBC.

Hoewel volgens het CIPFA bibliotheken al jaren gestaag minder bezoekers trekken, waren de bezoekcijfers in 2016 met 250 miljoen (aldus de BBC) toch meer dan alle bezoeken aan bioscopen, theater, de tien meest populaire toeristenattracties én live concerten bij elkaar!

Het grote aantal bibliotheekbezoekers is niet zo gek, want in Groot-Brittannië zijn bibliotheken en hun diensten voor jong en oud gratis – in tegenstelling tot concert- of theaterbezoek. Bibliotheken zijn grote niveleerders en in feite een van de pilaren van onze democratie; iedereen is welkom ongeacht inkomen, achtergrond of opleidingsniveau. Oké, dat kun je ook zeggen van het web, maar wat bibliotheken onderscheidt is de menselijke factor. Het beste algoritme kan niet op tegen de bibliothecaris.

Twee andere statistieken die dwars ingaan tegen het idee dat 'bibliotheken niet meer van deze tijd zijn', is dat de groep 15- tot 24-jarigen meer gebruik maakt van de bibliotheek dan welke andere demografische groep dan ook en dat driekwart van de Britten hun bibliotheken steunt.

Niets nieuws voor ons, professionals, maar wel aardig om het eens in harde cijfers bevestigd te zien. <

Marja Kingma is curator Germanic Studies bij de British Library.

→ Ga naar informatieprofessional.nl/2017/12/standplaats-londen-libraries-week/ voor de bronnen bij deze bijdrage.

Oude fotocollectie krijgt tweede leven Anefo-foto's 90.000 keer gebruikt in Wikipedia

Door: Jos Damen

Jos Damen bekijkt de nieuwe ontwikkelingen op informatiegebied met een kritische blik.

Nederlandse fotografen stralen overall: op websites, in musea en in (internationale) tijdschriften. Wie afgelopen november op de Engelse Wikipedia even Robert Mugabe nazocht, zag daar maar liefst drie foto's van Nederlandse fotografen. Daarbij helpt dat het Nationaal Archief oudere Nederlandse foto's van fotopersbureau Anefo gratis beschikbaar stelt. In de Engelstalige Wikipedia worden inmiddels meer dan 25.000 foto's van professionele Nederlandse fotografen gebruikt. Daartussen zitten diverse grootmeesters van de analoge fotografie. Onder de fotografen van Anefo bevinden zich drie winnaars van de Zilveren Camera: Ben Merk, Rob Mieremet en Bert Verhooff – en nog eens zestig andere fotografen. Het Algemeen Nederlands Fotobureau werd in 1944 in Londen opgericht en evolueerde van een staatspersbureau tot een professioneel draaiend en toonaangevend Nederlands fotopersbureau, dat tot 1989 bestond.

Het web op

Het fotoarchief van Anefo bleef na 1990 behouden onder de hoede van Spaarnestad Photo. In 2008 maakte Spaarnestad Photo afspraken met het Nationaal Archief in Den Haag over overname en beheer van de collectie. In het voorjaar van 2011 werd de fysieke verhuizing van de fotocollectie van Spaarnestad (Haarlem) naar het Nationaal Archief in Den Haag afgerond. Tegelijkertijd brachten

Feesten en kermis te Volendam, juli 1945

Foto: Emmy Andresse / Anefo, Nationaal Archief

beide organisaties meer dan 300.000 gedigitaliseerde foto's onder in de database Ga Het Na. In 2008 werd gestart met het uploaden van beelden in Flickr en in 2009 werd de eerste donatie gedaan aan Wikipedia: een set met afbeeldingen van Nederlandse politici. Aanjaegers in die periode waren Thijs van Exel (Kennisland), Liesbeth Keijser en Tim de Haan (Nationaal Archief). Vanaf 2012 werd 'open data' het toverwoord. Inmiddels staan op www.gahetna.nl meer dan 325.000 Anefo-foto's met een Creative Commons Zero-licentie, wat betekent dat iedereen die foto's zonder restrictie mag gebruiken.

Van Cruyff tot Jagger – stoned

Binnen Anefo is veel Nederlands materiaal beschikbaar, maar ook veel foto's met buitenlandse sterren. Johan Cruyff staat op meer dan duizend vrij te gebruiken foto's afgebeeld en de koninginnen Juliana en Beatrix elk op meer dan 300 kiekjes. Toch zijn dat niet de

Maharish
Makesh
Yogi in het
Concertgebouw,
met Brian Jones
(geheel rechts)
en Mick Jagger
(tweede links),
1 september
1967

Foto: Ben Merk / Anefo, Nationaal Archief

meest bijzondere foto's. De Rolling Stones staan op 44 foto's, inclusief één met een zwangere Marianne Faithfull & Jagger – die laatste zo stoned als een garnaal. Mijn persoonlijke favorieten? Zie de twee afgebeelde foto's bij deze aflevering.

320k – 11k – 90k

De cijfers zijn indrukwekkend. Op de website van het Nationaal Archief staan 325.000 vrij te gebruiken Anefo-foto's. Daarvan zijn er 17.000 door liefhebbers overgebracht naar Wikimedia Commons, en die worden nu al meer dan 90.000 keer op de verschillende taalversies van Wikipedia gebruikt. Samen worden die foto's per maand miljoenen keren bekeken. Effectiever inzet van Nederlands erfgoed is bijna niet mogelijk.

Nadeel

Zijn er dan geen nadelen verbonden aan dit soort gebruik – compleet vrije beschikbaarstelling? Wat mij betreft is er in elk geval één nadeel. Ik hou ervan als mensen worden be-

loond voor de mooie dingen die ze doen. Het Nationaal Archief streeft naar optimaal gebruik, en heeft daarom gekozen voor de CC-0-licentie. Dit betekent dat elk bestand door iedereen op elke manier gebruikt mag worden. Persoonlijk ben ik meer gecharmeerd van een licentie die naamsvermelding van de fotograaf verplicht stelt, maar verder alles mogelijk maakt: CC-BY-SA-4.0.

Goed voorbeeld

Een goed voorbeeld doet goed volgen. Wat moet een erfgoedinstelling of bibliotheek doen om te zorgen dat de eigen collecties online beschikbaar zijn en goed gebruikt worden? Twee dingen: 1) onderzoek hoe het zit met het auteursrecht op de foto's en 2) stel de collectie open op de eigen website, met bij elke afbeelding een duidelijk auteursrecht pictogram, bij voorkeur CC-BY-SA-4.0. <

Jos Damen is hoofd bibliotheek & ICT van het Afrika-Studiecentrum, Universiteit Leiden.

Q&A

‘Ik voel me erg aangetrokken tot wat de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid ooit formuleerde als een “rechtvaardig geheugen”. Het gaat daarbij niet alleen om het waarborgen

A

Charles Jeurgens

Foto: Dirk Gillissen

'Ik denk dat de waardering en de selectie hoe dan ook veel sneller dient plaats te vinden omdat de informatiestromen zo groot zijn dat het onmogelijk achteraf kan gebeuren, maar ook omdat waardering en selectie zeer gelaagde begrippen zijn. Zeker nu we steeds meer data gebruiken en computationele algoritmes toepassen om de data te verwerken, zal het steeds vaker nodig zijn uitspraken te doen over welke gegevens je moet kunnen beschikken om je bij-

voorbeeld te kunnen verantwoorden. De *Dieselgate* laat duidelijk zien dat alleen het beschikken over de meetresultaten onvoldoende was om te begrijpen hoe ze tot stand zijn gekomen. Met de data op zichzelf was weinig mis. Als je het populair geschreven boekje *Weapons of Math Destruction* van Cathy O'Neil leest, wordt duidelijk dat inzicht in algoritmes even belangrijk is als de data en de uitkomsten van de dataverwerking. Alleen kunnen beschikken over de data is lang niet altijd meer toereikend. Het heeft ook grote effecten voor waardering en selectie, aangezien van tevoren duidelijk moet zijn wat nog gereconstrueerd moet kunnen worden. Het antwoord op die vraag zal voor een belangrijk deel bepalen wat bewaard dient te blijven.'

Is nepnieuws het bewaren waard als het maatschappelijke gevolgen heeft, en zo ja hoe bewaar je dan de context? Wat is de rol van archivariissen hierin?

'Nepnieuws is een deel van de maatschappelijke werkelijkheid. Het is ook zeker geen nieuw verschijnsel. Overheden waren in het verleden ook al zeer gespitst op het tijdig kunnen herkennen van geruchten, propaganda, halve waarheden en onwaarheden die werden verspreid. Ik heb eens een onderzoekscollage gegeven waarin studenten op zoek waren naar geruchten en de bestrijding van geruchten in het toenmalige Nederlands-Indië. In de indexen van de toenmalige informatiesystemen (zeg maar de DMS-en uit die tijd) was de term "geruchten" zelfs een woord waarop documenten werden geïndexeerd. En dit soort informatie kan natuurlijk uiterst waardevol zijn om processen te kunnen begrijpen die zich onder de radar afspelen. Het probleem van nepnieuws is natuurlijk dat het pas herkend wordt nadat de ontmaskering heeft plaatsgevonden. Maar er ontstaat nu wel een zekere alertheid. Er is zeker een rol voor informatieprofessionals weggelegd binnen de context van het eerdergenoemde "rechtvaardige geheugen", al zal het nooit volledig kunnen worden voorkomen. En het is ook zeker van belang dat dit soort dubieuze informatiestromen gedeeltelijk behouden blijven. Denk bijvoorbeeld aan websites waarvan bekend is dat ze zich schuldig maken aan het verspreiden van

nepnieuws. Vooral vanwege de vele aandacht, de grote schaal. Vanwege de maatschappelijke impact en de innovatieve technieken waarmee nepnieuws wordt verspreid, is het voor toekomstige historici zeker van belang over dit soort informatie te kunnen beschikken.'

Kan vergaande digitalisering worden afgedwongen door middel van overheidsprogramma's, zoals in Estland? Of lukt dat pas echt als er vraag is vanuit de maatschappij?

'Digitalisering gebeurt voor een heel groot gedeelte natuurlijk buiten de overheid om. Als het gaat om digitalisering en overheidsprogramma's gaat het meestal over de contactzone waar overheid en de burger elkaar ontmoeten. Of bepaalde digitaliseringsprogramma's slagen, is niet alleen afhankelijk van techniek, maar ook van culturele en maatschappelijke acceptatie, bijvoorbeeld hoe over privacy wordt gedacht. En een niet te onderschatten factor is vertrouwen.'

In maart 2018 komen de gemeenteraadsverkiezingen eraan. Hoe kunnen de nieuwe gemeenteraden bijdragen aan een 'rechtvaardig geheugen'?

'Informatiekwaliteit en betrouwbaarheid van de informatievoorziening verdienen al langer dan vandaag politieke aandacht. Er wordt vaak incidentenpolitiek bedreven. Als gegevens onbedoeld op straat liggen is er (soms) kortstondig politieke aandacht, maar het lerend vermogen is vaak erg beperkt.'

'Het is inmiddels wel duidelijk dat veel gecomputeriseerde, informatieverwerkende toepassingen ook een schaduwzijde kennen. Verzamelen van data gebeurt op grote schaal en op steeds onzichtbaarder wijze, verwerking van data gebeurt soms met algoritmes waarvan niemand weet op basis van welke aannames en keuzes ze hun werk doen. Terwijl de systemen waarmee dit gebeurt beslist niet neutraal zijn. Dit soort toepassingen kunnen dan ook diep ingrijpen in het leven van mensen. Je zou maar op een no-fly list terecht komen omdat je toevallig in een profiel past. Het is met name de politiek die de onderliggende waarden van onze samenleving kan beschermen en kan voorkomen dat er een "computer says no"-samenleving ontstaat. Dit soort toepassingen overstijgt natuurlijk de lokale politiek, maar ook op gemeentelijk niveau zou meer aandacht gegeven moeten worden aan het bewust worden van maatschappelijke implicaties van informatieverwerking.'

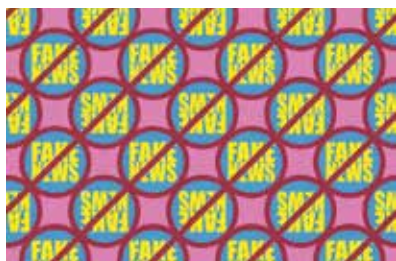
<

'Informatieprofessionals moeten laten zien waar het wringt tussen technische (on)mogelijkheden en wet- en regelgeving'

Productie: Evelien de Jonge en Vincent Robijn

IP ONLINE

Op InformatieProfessional.nl vind je het laatste nieuws, blogs, bijdragen, to do-tips, het tijdschriftenarchief en heel veel meer. Met deze maand onder meer:

Nepnieuws 'omdat ik het zeg'

Blogger Jos van Dijk: Waarschuwingen voor 'nepnieuws' ontberen bewijzen.

Terugblik British Library Labs Symposium

Lotte Wilms doet verslag van het British Library Labs Symposium 2017. BL Labs wil innovatief hergebruik van de digitale collectie van de British Library aanmoedigen.

Muziekarchieven bedreigt

'Het lot van de muziekarchieven is in het boek *Opslaan en vernietigen; muziekarchieven bedreigd* uitstekend in beeld gebracht en de belabberde situatie is glashelder geanalyseerd,' aldus Ria Warmerdam in haar bespreking.

Volg ons ook op

www.facebook.com/Informatieprofessional

twitter.com/IPnieuws

Blockchain een van de onderwerpen op VOGIN-IP-lezing 2018

De VOGIN-IP-lezing, het jaarlijkse evenement over zoeken & vinden, in samenwerking tussen de stichting VOGIN en jouw vakblad IP, is komend jaar op woensdag 28 maart in de OBA. Net als voorgaande jaren is er weer een uitgebreid programma van lezingen en workshops. Voor het ter perse gaan van dit nummer konden de organisatoren bekendmaken dat blockchain – het kan niet missen – aan de orde komt. Zo zal Ruben Verborgh, hoogleraar aan de Universiteit van Gent, de link leggen tussen blockchain en linked data. Ook volgt er een workshop over blockchain-toepassingen. Voorts verzorgt een voormalig adjunct-secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Julian Harston, een keynote. Cybersecurity is niet iets waar alleen ministers zich zorgen

Ruben Verborgh

over moeten maken; Arno Reuser zal in een lezing duidelijk maken welke taak daar voor de informatieprofessional ligt. Voortbordurend op het succesnummer van het vorige congres, de lezing van Christiaan Triebert, zal hij – als hij 28 maart althans in Nederland is – ditmaal een workshop over de Bellingcat-onderzoekstechnieken verzorgen. Verder kunnen deelnemers aan workshops

onder meer kennismaken met text-mining en met fact-checking. Snelle beslissers kunnen zich nu al aanmelden tegen een extra gereduceerd tarief, een besparing van 100 euro op het reguliere inschrijfgeld. Meer gegevens over sprekers en workshops, alsmede andere nieuws verschijnt de komende weken op de website en in de regelmatige blogposts op vogin-ip-lezing.net. <

Nieuw gezicht in redactie IP

Vincent Robijn komt de redactie van IP versterken. Vincent is gemeentearchivaris bij Archief Eemland te Amersfoort. Hij studeerde Middeleeuwse Geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen en Archiefwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam en probeert al jaren zijn proefschrift af te ronden. In zijn vrije tijd zit hij graag op de racefiets en bakt hij zuurdesembrood. Als redacteur van IP heeft hij met name aandacht voor actuele ontwikkelingen binnen de archiefsector. In IP 8 / 2017 schreef hij een wisselcolumn over de ecologische voetafdruk van de archivaris.

Vincent Robijn

Foto: Simon Lamme

Marietje Schaake

wissel COLUMN

Onzichtbare onderdrukking

Op revolutionaire momenten keren mensen zich vaak tegen de fysieke symbolen van de macht die hen onderdrukte. In Irak werden beelden van Saddam Hoessein omvergetrokken. In Oost-Duitsland bezetten mensen in 1989 de kantoren van de Stasi, om te verhinderen dat bewijzen van de misdaden van het DDR-regime vernietigd zouden worden. Bijna twintig jaar later deden jonge Egyptenaren hetzelfde, toen ze de kantoren van de geheime dienst van ex-president Mubarak in Caïro bestormden.

Wat de Egyptenaren daar ontdekten waren logs waarin zij hun eigen e-mails teruglazen, terwijl ze nooit iets van spionage gemerkt hadden. Ook vonden ze contracten en handleidingen van Europese bedrijven die spionagetechnologie verkochten aan de Egyptische overheid. Terwijl veel Europese leiders in 2011 vooraan stonden om de democratische wind die door de Arabische wereld waaide te verwelkomen, ging de verkoop van digitale instrumenten van onderdrukking gewoon door. Vanuit de EU werden systemen verscheept waarmee geheime diensten elke vorm van elektronische communicatie van journalisten of activisten konden onderscheppen, zonder enige vorm van toetsing of toezicht.

Na de Arabische lente werd de schaal van deze markt pas echt duidelijk. De Marokkaanse overheid bespioneerde activisten met behulp van Italiaanse software. Kolonel Kadhafi gebruikte Franse software om zijn

'Wat de Egyptenaren in de kantoren van de geheime dienst ontdekten waren logs waarin zij hun eigen e-mails teruglazen, terwijl ze nooit iets van spionage gemerkt hadden'

Marietje Schaake is
Europarlementariër
voor D66 sinds 2009.

Foto: Bram Belloni

bevolking te controleren. Tot op de dag van vandaag is er te weinig controle op de miljardenmarkt in digitale spionagesystemen.

Sinds 2011 werk ik aan een oplossing om de verkoop van dit soort Europese technologieën aan autoritaire

regimes aan banden te leggen. Na veel druk kwam er vorig jaar eindelijk een wetsvoorstel dat bedrijven dwingt om eindgebruikers beter te screenen voordat een verkooplicentie wordt afgegeven. De screeningscriteria zijn nu nog erg op veiligheidsrisico's gericht. In het Europees Parlement voegen we de impact op mensenrechten toe als controlecriterium voordat er een groen licht voor export wordt gegeven.

De belofte van de Arabische lente is nooit waarheid geworden, en veel Europese landen zien autoritaire leiders inmiddels weer als bondgenoten in de strijd tegen terreur. Maar als we erin slagen om de handel in deze nieuwe digitale wapens aan banden te leggen, zet dit een nieuwe standaard. Dat is een belangrijk en principiële signaal dat voor jongeren in Noord-Afrika en het Midden-Oosten het verschil zal maken.

Handel wordt soms gezien als het synoniem van ontransparante deals in achterkamertjes, waarbij de belangen van grote bedrijven centraal staan in plaats van de belangen van burgers. Dat is onterecht. De Europese wetgeving waarover we nu onderhandelen laat juist zien hoe handelsregels kunnen worden ingezet om mensenrechten te beschermen, ook als de middelen van onderdrukking niet door de straten rijden, maar onzichtbaar telefoons en laptops binnensluipen.

<

Waarom we de informatie-technologie moeten beteugelen

De zeven bedrijven met de grootste economische waarde ter wereld zijn techbedrijven. Hun groeiende economische en politieke macht kan de democratische orde ontwrichten, vrezen burgers en politici. Luider en luider klinkt de roep om Google, Facebook en dergelijke giganten ter verantwoording te roepen voor de onwenselijke maatschappelijke effecten die zij teweegbrengen. Een pleidooi om de maatschappelijke integratie van technologie serieus te nemen en er overheidsbeleid voor te ontwikkelen.

Frank Huysmans *****

Een vrijdenkersplaats waar de regeringen van de fysieke wereld niets te zeggen én niets te zoeken hebben. Dit romantische beeld van cyberspace heeft generaties internetpioniers en hackers geïnspireerd. Online zweeft je geest rond in een digitale wereld, vrij van lichamelijke noden als slaap, voedsel en menselijk contact. En in die imaginaire ruimte bouw je samen met

anderen, die je in de meeste gevallen niet eens kent, aan een andere, betere wereld. De onafhankelijkheidsverklaring van The Grateful Dead-tekstdichter en internetpionier John Perry Barlow staat model voor het denken over technologie in de hippiecultuur van de Amerikaanse westkust. Daar werden – nog meer romantiek – in garages de eerste prototypes van de personal computers in elkaar gesoldeerd. Ook werd er 48 jaar geleden de eerste vaste ARPANET-verbinding gelegd, waarmee het internet werd geboren. Informatietechnologie als wegbereider voor een *next level* wereld vol voorspoed, vrede en geluk, die zich van de oude wereld zou ontdoen als van een slangenhuid.

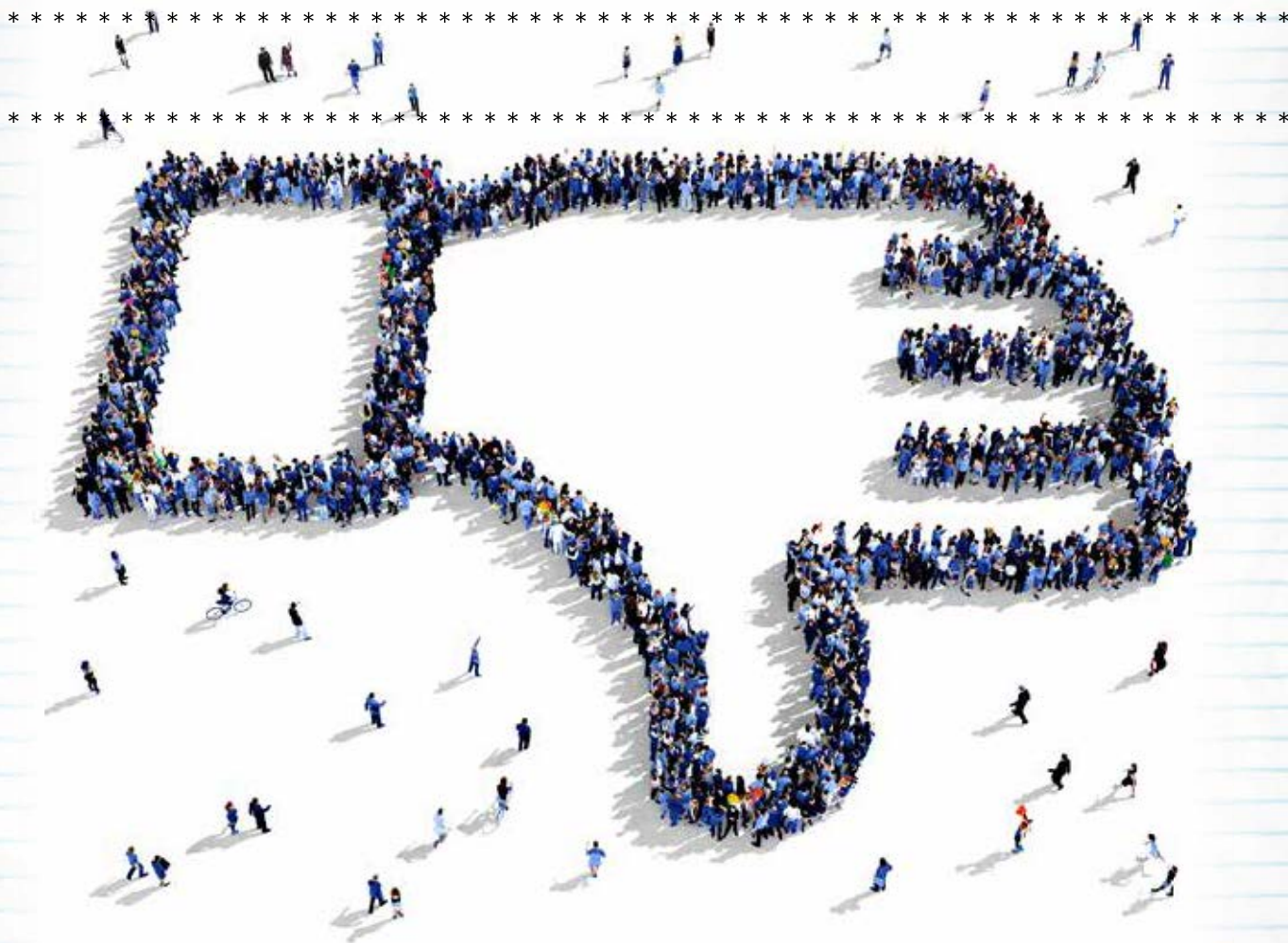
ONAFHANKELIJK

Governments of the Industrial World, you weary giants of flesh and steel, I come from Cyberspace, the new home of Mind. On behalf of the future, I ask you of the past to leave us alone. You are not welcome among us. You have no sovereignty where we gather.

– JOHN PERRY BARLOW (1996),
 ‘A DECLARATION OF THE INDEPENDENCE OF CYBERSPACE’

Vakmanschap

Het doet pijn om de romantiek die zovelen heeft geïnspireerd om het internet te creëren en uit te bouwen bij het grofvuil te

zetten. Maar het is hoog tijd. Het internet en informatietechnologie (IT) als geheel leiden niet vanzelf tot een betere wereld met meer vrijheid voor iedereen. Het denken over de maatschappelijke impact van IT moet eindelijk de sociale *inbedding* van die technologie serieus gaan nemen. Of eenvoudiger gezegd: we moeten niet langer vasthouden aan het idee dat technologie iets is wat ons overkomt en waarop we als maatschappij en democratie geen invloed kunnen uitoefenen.

In dit essay gaan we te rade bij de techniek sociologie om een beter begrip te krijgen van hoe techniek en samenleving op elkaar inwerken. Inderdaad: IT verandert de samenleving. Maar het is de wijze waarop ze al dan niet opgenomen wordt in bestaande sociale structuren, die weer bepaalt hoe de IT zich verder ontwikkelt. Als we die wisselwerking goed begrijpen, is het verstandig indammen van het transformatiepotentieel van IT een stuk dichterbij gekomen. Want als de oude Grieken het over *technè* hadden, dan bedoelden ze vakmanschap: de praktische toepassing van kennis en de beheersing van het materiaal waarmee de vakman werkte.

Eerst belicht ik enkele negatieve gevolgen van de IT-revolutie. Vervolgens gaan we te

rade bij de techniek sociologie om de sociale integratie van IT beter te snappen. Ten slotte beschrijf ik de pogingen die overheden en NGO's ondernemen om meer grip te krijgen op big tech, en big tech meer grip te laten krijgen op zichzelf. Dit betekent dat niet langer op technische oplossing alléén wordt vertrouwd. Het houdt in dat werknemers, intelligente wezens van vlees en bloed, *met behulp van* algoritmes de grenzen bewaken van wat wettelijk en moreel wel en niet kan.

Individuele profielen

In november van dit jaar stonden zeven techbedrijven aan de top van de wereldwijd waardevolste bedrijven. Apple, Alphabet (Google), Microsoft, Amazon en Facebook kregen gezelschap van de Chine-

se bedrijven Alibaba en Tencent (WeChat). Met het klappen van de internetzeepbel aan het begin van de eeuw nog in het geheugen zou je je kunnen afvragen wat die waarde eigenlijk voorstelt. Zijn die data-boeren echt zo waardevol?

Wie weet zijn ze dat inderdaad. Nemen we alleen al de greep die bedrijven als Facebook en Alphabet hebben weten te krijgen op de wereldwijde advertentiemarkt. Sociale media maken het mogelijk om doelgroepen verder te verfijnen tot *individuele* klantprofielen door het registreren van hun klikgedrag. Adverteerders krijgen zo meer waar voor hun geld. Geen wonder dus dat zij hun budgetten verschuiven naar de techgiganten uit Silicon Valley. Die zijn voor marketeers de ideale combinatie van marktinformatieleverancier en marketingkanaal.

‘We moeten niet langer vasthouden aan het idee dat technologie iets is wat ons overkomt en waarop we als maatschappij en democratie geen invloed kunnen uitoefenen’

‘Wat we niet (willen) zien is dat niet alleen de technologische innovatie invloed uitoefent op het sociale domein, maar dat ook het omgekeerde het geval is’

Kranten, tijdschriften en tv-zenders hebben daarmee een belangrijke inkomstenbron verloren. Zij zien zich gedwongen om te snijden in hun kosten, in het bijzonder die van hun personeel. Redacties krimpen in tot ‘rompredacties’ met enkele vaste krachten en een flexibele schil aan freelancers. Onvermijdelijk heeft dit zijn uitwerking op de kwaliteit van de nieuwsvoorziening, al was het maar omdat het collectief geheugen van nieuwsorganisaties verzwakt. Er is geen geld en tijd meer om het eigen archief – als dat nog bestaat – eens rustig door te spitten.

Niet jouw laboratorium

Erger nog is de tendens van sociale media, in het bijzonder Facebook, om de rol van nieuwskanaal voor zijn gebruikers te vervullen. Handig voor de Facebookgebruikers, want die vinden op hun persoonlijke voorkeuren toegesneden berichten in hun zogeheten News Feed. Gevolg is wel dat de leveranciers van die berichten voor hun binnenkomend verkeer sterk afhankelijk zijn geworden van dit sociale medium. Waartoe dat kan leiden, bleek onlangs in zes kleinere landen: Servië, Slowakije, Guatemala, Bolivia, Sri Lanka en Cambodja. Facebook besloot bij wijze van experiment om de nieuwsberichten in die landen in een andere, aparte feed onder te brengen. Onmiddellijk daarna zagen nieuwsorganisaties hun inkomende verkeer met meer dan de helft inzakken. ‘Een privaat bedrijf dat aan niemand verantwoording hoeft af te leggen heeft het globale nieuws-ecosysteem overgenomen,’

schreef de hoofdredacteur van een Servische onderzoeksjournalistieke non-profit in de *New York Times* onder de titel ‘Hey, Mark Zuckerberg: My Democracy Isn’t Your Laboratory’. Letterlijk van de ene op de andere dag kan de economische basis onder onafhankelijke nieuwsmedia wegvallen. Wat dit betekent voor de voor het democratische proces zo belangrijke vrije en open nieuws- en informatievoorziening laat zich raden. Dan heb ik het niet alleen over nog jonge en broze democratieën.

Inlichtingen voor een prikkie

Die democratieën worden nog op andere manieren op de proef gesteld. Sinds de verschijning van het boek *The Net Delusion* van Evgeny Morozov (2011) en de Snowden-onthullingen in 2013 weten we welke prachtige spionagetools overheden met de sociale media in handen hebben. Morozov maakte onder verwijzing naar de film *Das Leben der Anderen* over spionage in de voormalige DDR aannemelijk dat digitale netwerken het werk van inlichtingendiensten vele malen eenvoudiger en goedkoper hebben gemaakt.

Meer recent is duidelijk geworden dat het opinieklimaat voor democratische verkiezingen kan worden beïnvloed met bots, gerobotiseerde nepaccounts. De Britse premier May en onze nieuwe vicepremier Olthoff hebben onlangs op gezag van hun geheime diensten verklaard dat ‘staatsactoren’ uit Rusland hierin een belangrijke rol hebben gespeeld. Voor de neutrale beschouwer is het natuurlijk van een wonschone ironie dat het Westen de tools

heeft gebouwd waarmee de Russen de democratische orde in datzelfde Westen kunnen ondergraven. Maar het moet op zijn minst te denken geven. Zoals de Turks-Amerikaanse technieksociologe Zeynep Tufekci het onlangs scherp verwoordde: ‘We offeren onze democratie op zodat mensen op advertenties kunnen klikken.’

Blikvernuwing

Het vakgebied dat Tufekci beoefent, de technieksociologie, biedt in mijn ogen goede handvatten voor het kernprobleem. Het valt niet te ontkennen dat informatietechnologische vernieuwingen de sociale/maatschappelijke context waarbinnen ze opereren ingrijpend kunnen veranderen. Maar die maatschappelijke omgeving blijkt weerbarstiger te zijn dan we geneigd zijn aan te nemen. Wat we niet (willen) zien is dat niet alleen de technologische innovatie invloed uitoefent op het sociale domein, maar dat ook het omgekeerde het geval is. Wiebe Bijker, een Nederlandse techniek-socioloog, heeft aannemelijk gemaakt dat vernieuwers doorgaans gevangen zitten in wat hij een ‘technologisch kader’ noemt, een soort blikvernuwing. Dit kader is te vergelijken met het paradigma in de wetenschapstheorie: een stilzwijgende consensus binnen een wetenschapsgedebiet over hoe onderzoek gedaan moet worden. Alternatieve perspectieven en benaderingen krijgen binnen zo’n consensus weinig ruimte. Ze worden soms zelfs actief tegen gewerkt; denk aan de theorieën over ons planetenstelsel met de zon in het centrum die in strijd waren met de algemene, in de bijbel geboekstaafde overtuiging. Ook techniekinnovatoren hebben vaak een beperkte manier van kijken naar het probleem dat zij willen helpen oplossen. Vaak zijn het daarom relatieve buitenstaanders die de onorthodoxe doorbraken weten te forceren. Zoals Steve Jobs die het lef had om de mobiele telefoon op een radicaal andere manier te laten werken. Vaak is het ook de vraag van de gebruikers om betere kwaliteit of andere toepassingen die de innovatie voortdrijft. Denk aan de digitale fotografie, die pas echt groot werd toen je met minilenzen in mobiele telefoons heel acceptabele foto’s en video’s bleek te kunnen maken. Heeft u thuis nog zo’n niet van een analoge spiegelreflexcamera te onderscheiden Canon of Nikon in de kast liggen? Ik ook.

‘Veelbelovender is misschien wel de benadering waarin die oplossingen van meet af aan in de interactie tussen mens en machine wordt gezocht’

Technieksociologie: drie stromingen

In de sociale wetenschap bestaan ten minste drie stromingen die je onder de noemer technieksociologie kunt scharen. De eerste is de al genoemde 'sociale constructie van technologie'-benadering van Bijker en collega's. Kenmerkend voor deze benadering is dat het totstandkomen van technische innovaties wordt beschreven en verklaard vanuit de sociale context van de uitvinders. Het wel of niet toegang hebben tot labs en materialen, persoonlijke vetes en jaloezie, het wel of niet toegekend krijgen van patenten en octrooien... Dit soort omstandigheden bepaalt of er überhaupt nieuwe uitvindingen worden gedaan, en door wie. Als die uitvindingen er eenmaal zijn, dan kunnen ze als zaad op de rotsen vallen. Zo ontwikkelde Philips de compact-disc-informatiedrager cd-i. Hoewel zeker veelbelovend werd die uitvinding de pas afgesneden door de cd-rom (en later de dvd-rom). Maar uitvindingen kunnen ook binnen luttele jaren de markt veroveren, zoals de mobiele telefoon aan het eind van de jaren negentig.

Of een innovatie snel en volledig wordt overgenomen of niet, is onderwerp van onderzoek in een tweede stroming: die van de 'diffusie van innovaties'. Aartsvader was de Amerikaanse landbouwsocioloog Everett Rogers. Hij probeerde te verklaren waarom technologische innovaties in de landbouw (machines of nieuwe zaden met hogere opbrengst) maar langzaam ingang vinden in de landbouwpraktijk. Rogers ontdekte dat innovaties zich in een sociaal systeem verspreiden via een dynamiek met voorlopers en volgers. Hij onderscheidde vijf typen: een kleine groep innovators, een al wat grotere groep early adopters, dan de early majority, late majority en tot slot de laggards, die pas overstag gaan als het nieuwe het traditionele heeft overvleugeld en de laatste verouderde apparaten uit de handel gaan. Verder speelden de kenmerken van de innovatie een grote rol. Zo wordt een nieuwe vinding sneller in de praktijk opgenomen ('geadopteerd') als het relatieve voordeel van de innovatie ten opzichte van de bestaande middelen groot is. Een voorbeeld hiervan is Netflix, dat (1) voor een gering bedrag (2) een enorm aanbod aan series en films met (3) een paar eenvoudige kliks beschikbaar maakt. Ten derde is er de benadering van de 'do-

'Inmiddels zien we toch steeds vaker dat bedrijven als Facebook, Twitter en Google door nationale staten ter verantwoording worden geroepen voor sociaal onwenselijke uitwassen op hun platforms'

mesticatie van technologie'. Deze bestudeert hoe technologische innovaties, zoals de pc en de tablet, ingebed raken in alledaagse, huiselijke gedragspatronen. Mensen verschillen in de mate van acceptatie van en affectie met nieuwe technologieën. De betekenissen die zij daaraan toekennen zijn sterk bepalend voor de mate waarin innovaties, hard- en software, ingang vinden in het gezin. Zo kan het spelen van computergames als asociaal gedrag worden geaffectueerd ('kom nou eens gezellig bij ons zitten') maar kan de gamer-des huizes ook de rest van het gezin juist bij het ontdekken van het spel betrekken als zij daarvoor openstaan.

Lessen voor mens en machine

Welke lessen kunnen we nu ontleen aan deze drie stromingen in de technieksociologie?

Wat we er allereerst van kunnen leren, is dat de waardering en betekenis die mensen aan (informatie)technologische innovaties geven van belang is voor hoe die technologie zich verder ontwikkelt. Hoe invloedrijk techbedrijven als Facebook en Google mogen zijn, ook zij zijn elke dag bezig hun kernactiviteiten te verbeteren en nieuwe dingen op te zetten om de zeven miljard aardbewoners te verleiden vooral bij hen te blijven. En vaker dan we denken, slagen zij daar niet in. Zo is het sociale netwerk Google+ zeker niet dat geworden wat Google ervan had gehoopt.

Een andere belangrijke les is dat in elke samenleving normen en waarden grenzen stellen aan welke diensten en content acceptabel worden geacht. *Mensen* geven in het wel of niet gebruiken van die diensten hun grenzen aan. En mensen kunnen voor Facebook, Google en anderen ook de sleutel tot de oplossing van hun acceptatieproblemen zijn. Er is bij techbedrijven sterk de neiging om voor de problemen die de algoritmes veroorzaken weer nieuwe tech-

nische oplossingen (machine learning!) te ontwikkelen. Veelbelovender is misschien wel de benadering waarin die oplossingen van meet af aan in de interactie tussen mens en machine wordt gezocht. Waarbij de (intelligente) machine oplossingen aandragt, maar het de Twitter- of Google-werknemer is die de knoop doorhakt.

Afhankelijkheidsverklaring

En tot slot: wie niet horen wil, moet voelen. De jaren-negentig-utopie rond cyberspace zoals door Barlow verwoord, ontsproot destijds aan de overtuiging dat het internet naar zijn aard een technologie was die vanwege zijn globale karakter nooit aan wetten en regels gebonden zou kunnen worden. Nationale staten konden immers alleen binnen hun eigen grenzen optreden. Als de server daarbuiten stond, zou die overheid machteloos staan.

Het heeft even geduurd, maar inmiddels zien we steeds vaker dat bedrijven als Facebook, Twitter en Google door nationale staten ter verantwoording worden geroepen voor sociaal onwenselijke uitwassen op hun platforms, zoals racisme, bedreigingen en privacyschending. Hoewel regulering ook zijn gevaarlijke kanten heeft – want hoe ver strekt de macht van de staat, en beknot die het publieke debat op sociale media niet te sterk? – lijkt het aanhalen van de wettelijke en regulatieve teugels op dit moment noodzakelijk om de negatieve effecten terug te dringen.

Technology firms of the Cyberworld! You are welcome among us, as long as you accept our sovereignty when and where you gather. <

Frank Huysmans is redacteur van IP, bijzonder hoogleraar bibliotheekwetenschap aan de UvA en zelfstandig onderzoeker en adviseur bij Ware Kennis.

Radicale bibliothecarissen

In de frontlinie van de informatieoorlogen

Een muisstille website en een passief Facebookgroepje; dat was het enige dat vorig jaar nog restte van de internationale bibliothecarissen-beweging Radical Reference. Maar door de verkiezing van Donald Trump als president en het daaropvolgende nepnieuwscircus bloeide het activisme bij veel Amerikaanse bibliothecarissen weer op. De RadRef Librarians zijn terug van weggeweest.

Vincent Janssen

Toen in 2004 bijna tweeduizend mensen onrechte werden gearresteerd in de VS, konden sommige bibliothecarissen niet machteloos toekijken. Naar aanleiding van de nominatie van voormalig presidentskandidaat George W. Bush hadden er in de VS honderden protesten plaatsgevonden, waarbij de Amerikaanse autoriteiten hard optraden. In New York kwam daarom een groepje bibliothecarissen bijeen die de nodige orde wilde scheppen in de informatieoorlog die volgde na die arrestaties. Zij zorgden voor de verspreiding van gedegen juridische informatie. Honderden gearresteerden, demonstranten en journalisten werden op deze manier voorzien van feitelijke, correcte informatie. Het merendeel van de gearresteerden werd al snel vrijgelaten door toedoen van, naar eigen zeggen, de bibliothecarissen.

Sindsdien gaan deze informatieprofessionals door het leven als de *Radical Reference Librarians*. Na 2004 verspreidde de beweging zich via lokale initiatieven door de gehele VS; van New York tot Los Ange-

les ondersteunden groepjes bibliothecarissen protesten en activistische bewegingen. In 2013 ging de beweging op sabbatical; het politieke klimaat was toentertijd iets afgekoeld. Sinds begin dit jaar, te midden van alle politieke tumult, is de groep echter opnieuw ten strijde getrokken. *Access for all* is hun strijdkreet en social media het favoriete wapen.

Spandoeken zwaaien

De Amerikaanse protesten van het afgelopen jaar staan bij velen nog in het geheugen gegrift. #LibrariesResist (zie het artikel van Marjo Bakker in IP 5 / 2017) en de *March for Science* waren krachtige reacties tegen het nieuwe Amerikaanse bewind, waarbij bibliotheken en masse hun tanden lieten zien. Ook de RadRef Librarians waren van de partij, maar zij deden (en doen) meer dan enkel met spandoeken zwaaien. Nog voordat *post-truth* in 2016 door Oxford Dictionaries tot woord van het jaar werd bestempeld, stonden zij al

aan het front om nepnieuws te bevechten. Met typische bibliotheektaken – zoals referenties aanbrenge, informatie toegankelijk maken en voorlezen – proberen zij de burgers in hun lokale gemeenschap te voorzien van feiten.

Wat maakt deze bibliothecarissen ‘radicaal’? Volgens RadRef-aanhanger Lana Nicole is dit de ‘durf van de radicale bibliothecarissen om zich te bemoeien met politieke en sociale kwesties, ondanks de professionele druk om neutraal te blijven’. Zo probeerden veel Amerikaanse RadRef Librarians recentelijk nog om iedereen van zo grondig mogelijke historische kennis te voorzien tijdens de verhitte discussies over het verwijderen van standbeelden van Confederatiegeneraals die pro-slavernij waren. Veel conservatieve Amerikanen waren het oneens met de besluiten om de beelden weg te halen; zij rekenen deze sculpturen tot historisch erfgoed. Via berichten op social media, presentaties en het verspreiden van flyers poogden de bibliothecarissen deze debatten in goede banen te leiden en het circulerende nepnieuws te ontmaskeren. En daar was geen bieblidmaatschap voor nodig.

Grassroots

Door deze acties lijkt het erop alsof er achter RadRef een heuse organisatie zit, maar niets is minder waar. Het is een typische

‘Voornamelijk progressieve sociale kwesties – zoals vrouwenrechten, LGBTQI-emancipatie en burgerrechten – doen het erg goed onder Radical Librarians’

grassroots-beweging. Je ergens aanmelden is niet mogelijk; als je het met de idealen van de beweging eens bent en je je als activist inzet, mag je jezelf een radicale bibliothecaris noemen. Door de afwezigheid van een organisatie en een hiërarchie is het meten van de omvang van de beweging echter lastig. De Facebookgroep waar RadRef Librarians onderling informatie delen en discussiëren, kent in ieder geval zevenhonderd leden, waarvan de meeste werkzaam zijn bij openbare- en bij universiteitsbibliotheken.

De website radicalreference.org heeft vooral een gidsfunctie: hoe kun je een eigen lokale beweging op gang krijgen? Zo verenigden verschillende bibliothecarissen in Boston zich in een lokaal collectief om Wikipedia-cursussen en informatievaardigheidstrainingen aan inwoners te geven. Ditmaal niet in de bibliotheek, maar in buurthuizen, cafés en bij lokale verenigingen.

Gepolitiseerd

Dat kennis tegenwoordig gelijkstaat aan (politieke en sociale) macht, moge duidelijk zijn. Toch blijft het verstofte en politiek-passieve imago van 'de bebrilde bibliothecaris' bij menigeen hangen, schrijft RadRef-sympathisant Anne DeGrace (Nelson Public Library) in een van haar columns. Vreemd vindt ze dat, want de bibliotheek is historisch gezien stevast gepolitiseerd: 'Er zullen altijd mensen zijn die zich bedreigd voelen door informatie, of het nu gaat om een weinig vleidend nieuwsartikel of een standpunt van de oppositie'. Dat is volgens DeGrace ook de reden waarom in het verleden, op grond van allerlei ideologieën, boeken werden verbrand en bibliotheken werden vernield. De radicalisering van bibliothecarissen is dan ook verre van nieuw te noemen. Onderzoeker Melissa Morrone heeft de RadRef-beweging bestudeerd en constateerde dat bibliothecarissen al decennia lang samenwerken met activisten en onafhankelijke journalisten. Activisten kunnen terecht bij deze groep bibliothecarissen voor onder andere het controleren van bronnen-

materiaal dat gebruikt kan worden tijdens debatten en protesten.

Politieke voorkeur

Het onderzoek van Morrone toont vooral aan dat de beweging niet geïnstitutionaliseerd is, maar een ideaal belichaamt dat in tijd en ruimte breed gedragen kan worden. Voornamelijk progressieve sociale kwesties – zoals vrouwenrechten, LGBTQI-emancipatie en burgerrechten – doen het volgens het onderzoek erg goed onder de radicale bibliothecarissen. Hoewel de aanhangers van verschillende instellingen komen, allerlei functies bekleden en uiteenlopende politieke standpunten innemen, zetten zij zich samen in voor factchecking en waarheidsdistributie.

Lia Friedman, beheerder van de 'officiële' Radical Reference-Facebookpagina, vertelt aan IP dat tijdens een RadRef-bijeenkomst in juli zowel Republikeinen als Democraten bijeenkwamen om een zogeheten *know-your-rights*-training te organiseren voor immigranten uit een aantal islamitische landen die bedreigd werden door Trumps reisverbod. Het toegankelijk maken van kennis was voor deze bibliothecarissen belangrijker dan hun politieke voorkeuren.

Inactivisme

De RadRef-beweging beperkt zich voornamelijk tot de VS, waar bibliotheken sinds de jaren zestig al activistische trekken vertonen – onder andere door de vele sociale en raciale problematieken in het land. Een Nederlandse variant kennen we op het moment niet, waarschijnlijk mede door het stabiele politieke klimaat. Dit betekent echter niet dat de Nederlandse bibliothecarissen *in*activisten hoeven te zijn. De kernwaarden van de beweging, waaronder het actief verspreiden van open informatie onder de bredere bevolking, zijn bewonderenswaardig en bruikbaar in eigen land. Het activisme getuigt van een maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel dat zich ook manifesteert buiten de muren van de eigen instelling. Dat kunnen we ook in Nederland gebruiken, bijvoorbeeld om al het nepnieuws de wereld uit te helpen. Wie pakt de handschoenen op? <

Vincent Janssen is redacteur van IP en specialist Scientific Information bij de Maastricht University Library.

HTC Vive VR bril

Augmented reality

Augmented reality lijkt op virtual reality, maar waar virtual reality een eigen wereld schept, gaat het bij augmented reality om het toevoegen van elementen aan de werkelijkheid. Pokemon Go was een absolute hit in de zomer van 2016, en werd gezien als de doorbraak van AR. Maar Pokemon Go had geen goed verdienmodel, de hype waaide weer over. Toch: augmented reality zou meer potentie hebben dan virtual reality, omdat het beter aansluit bij onze beleving. Er zijn ook al toepassingen: bijvoorbeeld kijken hoe een meubel dat je wilt kopen in je eigen huis staat. De rekenkracht van je mobieltje maakt het mogelijk, maar de echte doorbraak laat nog op zich wachten.

Foto: Glogger (CC BY-SA 3.0)

Virtual reality

‘Twee-drie jaar geleden dacht men dat bijna iedereen nu wel een VR-bril zou hebben’, kopte *De Volkskrant* onlangs. Die gedachte was niet geheel onjuist: na de dino-plaatjes van AH hebben veel mensen een VR-bril... maar die ligt ongebruikt in de kast. Er zouden VR-bioscopen komen, maar kennelijk krijgt de technologie moeilijk voet aan de grond. We zijn inmiddels wel gewend aan de 3D-film met bijbehorend brilletje. Zou het er dan toch nog een keer van komen?

Niet uitgekomen toekomstdromen Het trendkerkhof

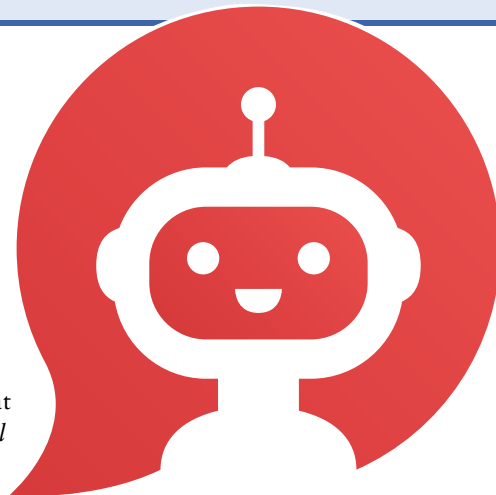
Als je goed kijkt, zie je vandaag al kiemen van wat er morgen zou kunnen gebeuren. Als je heel goed kijkt, word je trendwatcher. Daar komt onvermijdelijk een dosis wishful thinking bij kijken: de voorspelde toekomst is ook een beetje zoals je wilt dat het heden zou zijn. Dat loopt meestal toch anders. Een overzicht van zes trends die geen trend geworden zijn.

Door: Matthijs van Otegem, redacteur van IP

***** en directeur van de Universiteitsbibliotheek *****
van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Chatbots

Daar zijn ze weer, de chatbots. Weer voorspeld, weer niet geworden. Super handig in theorie, maar mensen vinden het niet fijn om te praten met een chatbot. De belofte is dat je niet doorhebt dat je met een chatbot te maken hebt, maar dat vraagt geavanceerde *artificial intelligence*. Zover is het nog niet. Een extra hindernis voor Nederland is dat er te weinig informatie in het Nederlands beschikbaar is om van te leren. Wel zijn er gescripte chatbots: bots die een standaard protocol kunnen afwerken, zolang je maar binnen de paadjes blijft. ‘Wat is uw post-code?’ ‘Wanneer is uw krant niet bezorgd?’ Leuk, maar wie heeft er nog een krant...?

Insourcing

Na de hype om alles te outsourcen kwam er een tegenbeweging op gang: insourcen. Het idee van outsourcen was dat het goedkoper is om bijvoorbeeld een callcenter naar een lagelonenland te verplaatsen en er volgden steeds meer bedrijfsonderdelen. Helaas, de kwaliteit was er meestal ook naar; klanten kregen er last van. Insourcing zou de nieuwe trend zijn. Terughalen en met eigen mensen hoge kwaliteit leveren.

Deze trend heeft niet doorgezet. De kwaliteit van outsourcing is omhoog gegaan. Overigens zie je in het informatievak dat we nog aan het begin staan: we brengen nu systemen naar de cloud, we zitten nog in de fase van outsourcing. Het begint met software, maar je kunt ook een platform of een hele infrastructuur in de cloud zetten. Het duurt dus nog wel even voordat we weer gaan insourcen, maar misschien hoeft dat dan al niet meer.

Delen

Delen staat dicht bij de informatieprofessional. Zijn we niet de hele dag bezig met het delen van informatie?! Een mooie eigenschap van informatie is dat het meer wordt naarmate je het deelt. De deeltrend gaat echter juist over spullen. Beter gezegd: privé-spullen, die duur zijn om aan te schaffen en die je niet continu gebruikt, zoals een auto, een boormachine of een logeerkamer. Waarom zou je er dan niet samen mee doen? Als je elkaar kunt helpen, is iedereen goedkoper uit – en het is nog leuk ook. Delen is het nieuwe hebben! Helaas, je moet iets hebben om het te kunnen delen. Sommigen haken snel af, als ze alweer hun heggenschaar kapot terugkrijgen van de burens. Anderen worden er rijk mee. Mede dankzij Airbnb schieten de vastgoedprijzen in Amsterdam omhoog. Delen is het nieuwe verdienen, de vernis van idealisme is er wel vanaf.

Slimme kleding

In 2014 begon Google met de verkoop van de bèta-versie van Google Glass, een slimme bril met de functionaliteit van een minicomputer. De belofte was dat als je ergens naar kijkt, je meteen een laag extra informatie kunt toevoegen: recensies bij de naam van een restaurant op de gevel, maar bijvoorbeeld ook informatie over een persoon op basis van gezichts-herkenning. Dit riep discussies over privacy op; een jaar na de introductie verdween de bril van de markt.

In de sport zijn wearables alweer gewoon. Nieuw is dat ze worden geïntegreerd in slimme kleding, want waarom een band met hartslagmeter omdoen als je die ook in een shirt kan verwerken?

Dan kun je meteen de functionaliteit van een smartwatch toevoegen, zoals GPS en stappenteller. Of een bikini die je waarschuwt als je te lang in de zon ligt. Er komen schoorvoetend *smart* kledingstukken op de markt, maar het prijskaartje ervan is hoog. De echte doorbraak moet nog komen.

Smart sport-bh van Adidas

Een tegengeluid in 'een van algoritmische

Tegenwoordig zijn we zo gefixeerd op exacte wetenschappen en zaken als kunstmatige intelligentie, machine learning en big data, dat onze grip op de realiteit wordt 'uitgehold'. Tenminste, dat vindt de Deense auteur Christian Madsbjerg. Met zijn nieuwe boek wil hij de 'datagedreven wereld in nood' een filosofie-injectie geven. Het is volgens hem hoog tijd om de mensheid te herinneren aan haar menselijkheid.

Vincent Janssen

Op de eerste pagina's van *Filosofie in een tijd van big data* blijkt al snel dat Christian Madsbjerg zich grote zorgen maakt over de gezondheid van het menselijk ras. We lijden namelijk aan een obsessie voor de bètawetenschappen. En dat zou ervoor zorgen dat 'ons natuurlijk vermogen om betekenis te geven aan de dingen vanuit kwalitatieve informatie' vervlakt. Cijfers, data en modellen zien we 'niet meer als weergaven van de werkelijkheid, maar als dé waarheid – de enige waarheid'. We zijn betoverd door algoritmes en proberen ieder aspect uit ons leven uit te drukken in data. En dat is een groot probleem, meent Madsbjerg, filosoof en managementconsultant bij ReD Associates. Want door de focus op deze 'misleidende abstracties' verliest de mens de grip op zichzelf. De oplossing voor dit probleem ligt in de sociale en geesteswetenschappen – en filosofie in het bijzonder.

Alfa versus bèta

In de groeiende populariteit van de bèta-opleidingen ziet Madsbjerg een bedreiging: 'Als we onze culturele kennis – die gecultiveerd wordt in de sociale en geesteswetenschappen – afdanken, dan zal dat ten koste gaan van de toekomst van de mens'. Dat is nu al terug te zien in het gedrag van natuurwetenschappers; zij zouden ongevoelig zijn voor context

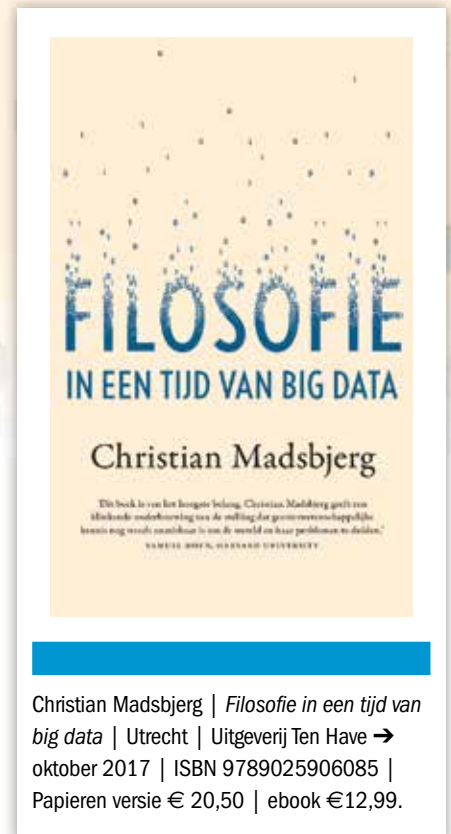
en voor complexe sociale verbanden. Als voorbeeld noemt Madsbjerg de beperkte aandacht die de exacte wetenschappen hebben voor de maatschappelijke en ethische gevolgen van AI en robotica.

Eenzelfde gedrag is te zien bij de ontwikkelaars van zelfrijdende auto's: ze richten zich te weinig op de menselijke trekken van de bestuurders en te veel op empirie. Daarom is de zelfrijdende auto ook nog geen gemeengoed. Hadden de ontwikkelaars maar antropologie moeten studeren, aldus Madsbjerg.

Iemand met een bèta-diploma is dus beperkt in zijn denken, terwijl holisme en het in beeld krijgen van het grotere geheel juist een cruciale component van succes is. Je hoeft maar te kijken naar de opleidingshistorie van de grootverdieners op Wall Street, zegt Madsbjerg: 'die hebben meestal een diploma op zak van een sociaal-wetenschappelijke of geesteswetenschappelijke studie'.

Starbucks

Zijn er bedrijven die het volgens de auteur wél goed doen? Jazeker, het boek bevat vele best practices van bedrijven die groot zijn geworden door sociale of geesteswetenschappen. Het bekendste voorbeeld: Starbucks. De meeste mensen zien deze koffiereus als een keten die slim gebruik maakt van de nieuwste technologieën, zo-

Christian Madsbjerg | *Filosofie in een tijd van big data* | Utrecht | Uitgeverij Ten Have → oktober 2017 | ISBN 9789025906085 | Papieren versie € 20,50 | ebook €12,99.

als apps en kwantitatieve analyses om de klanten beter te kunnen begrijpen. Maar dat beeld klopt niet, zegt Madsbjerg. Het succes van deze multinational schuilt juist in het culturele inzicht van haar oprichter Howard Schultz. 'Schultz ontdekte hoe hij de Zuid-Europese koffiecultuur kon aanpassen aan de contouren van het Amerikaanse leven'. Dit inzicht was alleen mogelijk door Schultz' diepe kennis van de Italiaanse taal en van de cultuur van zowel Italië als de Verenigde Staten. 'Culturele intelligentie' zou dus aan de basis van Starbucks' succes liggen.

Obsessie voor kwantificering

Silicon Valley heeft dit cultuurfilosofische licht nog niet gezien. Volgens Madsbjerg richten techbedrijven zich te veel op disruptie en revolutie. Door het heilige geloof

afgestompte wereld beloften'

‘Volgens Madsbjerg is onze tech-gedreven toekomst, vol algoritmes en robots, maakbaar, zolang we de sociale wetenschappen, geesteswetenschappen en filosofie niet verloochenen’

Christian Madsbjerg

in big data – oftewel ‘een obsessie voor kwantificering’ – is er in de Valley een gebrek aan waarden. De techies leveren volgens de auteur half werk: ‘Big data kunnen de traditionele onderzoeksmethoden niet zo gemakkelijk van zich afschudden; de betekenis volgt nog steeds uit de interpretatie’. Voor die interpretatie heb je in je bedrijf nog altijd geesteswetenschappers en sociale wetenschappers nodig – en die vergeten de techbedrijven vaak aan te nemen.

Commercieel bijsmaakje

Met een serie voorbeelden probeert Madsbjerg de lezer ervan te overtuigen dat niet big data, maar ‘betekenisgeving’ – een combinatie van kennis, ervaring, en filosofische intuïtie – het hoofdingrediënt is voor vooruitgang. Een kanttekening hierbij is dat niet alle voorbeelden

in het boek even aannemelijk zijn als het eerdergenoemde Starbucksverhaal. Wanneer Madsbjerg zijn abstracte, filosofische hersenspinsels probeert te concretiseren, komt hij soms niet verder dan een semi-inspirerende marketingpitch. Uit een van zijn voorbeelden zou bijvoorbeeld moeten blijken dat Ford écht beter is dan Volvo in ‘het begrijpen van de wereld’. Niet geheel toevallig was Ford klant van het consultancykantoor van Madsbjerg. Hierdoor krijgt de filosofische benadering soms een commercieel bijsmaakje.

Folderfilosofie

Hoewel niet alle cases overtuigen, biedt het boek voor de meeste lezers een wijze filosofieles. Als we de auteur mogen geloven, zijn er nog maar nauwelijks mensen die iets van dit vak weten. Met zijn anek-

dotes neemt Madsbjerg de lezer daarom mee langs de Grote Filosofen uit de geschiedenis, zoals Descartes, Heidegger, Foucault en Aristoteles. Hij *downsized* de complexe ideeën van deze grote denkers tot hapklare folderfilosofie, waardoor ze voor iedere leek te begrijpen zijn.

Tegengeluid

Met zijn betoog wijkt Madsbjerg af van de meeste boeken die de toekomst van data en AI schetsen. Hij geeft een welkom tegengeluid op de futuristen, die een toekomst beloven die rechtstreeks uit een sci-fi-roman lijkt te komen. Ondanks de vele, vaak zwaarmoedige anekdotes is Madsbjergs boodschap optimistisch van toon: onze tech-gedreven toekomst, vol algoritmes en robots, is maakbaar, zolang we de sociale wetenschappen, geesteswetenschappen en filosofie niet verloochenen. Zijn gedachtegoed is daarmee de cultuurwetenschappelijke rem op de onrustbarende technologische revolutie, die probeert te voorkomen dat de mens – verblind door data – zich te pletter rijdt tegen haar eigen megalomanie. Hoogstwaarschijnlijk in een zelfrijdende auto. <

Vincent Janssen is redacteur van IP en specialist Scientific Information bij de Maastricht University Library.

Informatieprofessionals op weg naar

Digitale duurzaamheid kan inmiddels op alle aandacht van informatieprofessionals rekenen. Maar hoe zit het met duurzaamheid? Oftewel: 'groen' denken en handelen? In de komende edities onderzoekt IP hoe organisaties en hun medewerkers hieraan invulling geven. In deze eerste aflevering een introductie.

Andrea Langendoen *****

'Het groenste regeerakkoord ooit'. Met die ronkende woorden trad het kabinet-Rutte III eind oktober aan. Zo'n boude uitspraak zorgt natuurlijk voor kritische, soms zelfs behoorlijk cynische commentaren op alle social media. Of het inderdaad allemaal zo groen wordt, zal de komende jaren moeten blijken. Zoals Marjan Minnesma, milieudeskundige van Stichting Urgenda, het in een interview zei: 'Laat ik positief beginnen, dit kabinet denkt veel groener dan alle kabinetten van hiervoor.' Het regeerakkoord bevat een ambitieus hoofdstuk over klimaat en energie (er komt een klimaatwet, beperking van CO₂-uitstoot door onder andere kilometerheffing voor vrachtverkeer), maar volgens critici staan er te weinig concrete acties in het akkoord en is er te weinig aandacht voor natuur en milieu.

Marketingtool

Niet alleen voor ons nieuwe kabinet is duurzaamheid een belangrijk thema – het begrip 'groen' is de laatste jaren alom aanwezig en lijkt soms net zo'n trend te zijn als avocado's en 'slow coffee'. Zo is ook voor heel veel (grote) bedrijven duurzaamheid een van de hoofdthema's geworden – zoals je kunt lezen in bijna ieder jaarverslag – naast termen als innovatie, diversiteit, de klant en leiderschap. Wat ze eronder verstaan is een tweede; duurzaamheid is een term die heel gemakkelijk op heel veel onderwerpen te plakken is. Hoewel bedrijven en organisaties meestal

ongetwijfeld met de allerbeste bedoelingen dit thema op de agenda zetten, is het de vraag met welk doel ze dat doen. Soms krijg je het gevoel dat bedrijven hun duurzaamheidsparagraaf inzetten als een marketingtool – of erger nog, als *greenwashing*. Ook is niet altijd duidelijk welke standaarden ze hanteren voor hun 'groenheid'. Sterker nog, die worden vaak helemaal niet genoemd.

Sowieso zijn er veel verschillende standaarden en keurmerken, op heel verschillende niveaus. Zo heb je de standaarden van grote wereldwijde organisaties als de *Sustainable Development Goals* van de Verenigde Naties en de *G4 Sustainability Reporting Guidelines*, maar ook keurmerken als *Green Key* (voor duurzame bedrijven in de 'vrijtijdsbranche') en de *Green Deals*-aanpak van de Nederlandse overheid bestemd voor vernieuwende initiatieven uit de samenleving.

Maatschappelijk verantwoord

Duurzaamheid draait natuurlijk om meer zaken dan het klimaatneutraal bouwen en inrichten van een pand. Het gaat ook over hoe een pand wordt beheerd en gebruikt, hoe organisaties hun medewerkers ertoe kunnen brengen duurzamer en bewuster te werken (minder printen, vaker reizen met het openbaar vervoer). Of juist omgekeerd: hoe medewerkers hun directies bewuster kunnen maken. Het gaat er kortom om hoe je als organisatie omgaat

duurzaamheid

IN HET TIJDSCHRIFTENARCHIEF

In 2009 besteedde *IP* in een artikel al uitgebreid aandacht aan initiatieven rondom 'groene bibliotheken' in binnen- en buitenland. Bekijk dit artikel in het online *IP*-tijdschriftenarchief, zie informatieprofessional.nl/2009/09/ip-2-2009-groene-bibliotheken/.

met maatschappelijk verantwoord ondernemerschap.

Informatiesector

Ook in de informatiesector wordt hard gewerkt aan duurzaamheid. En ook daar is het niet echt een nieuw thema. Al in 2009 besteedden we in *IP* uitgebreid aandacht aan initiatieven rondom 'groene bibliotheken' in binnen- en buitenland. Ook Nederlandse bibliotheken zijn bezig met het verkennen van hun rol op dit gebied. Wat is er van al die initiatieven terechtgekomen? Kan Nederland zich meten met de succesvolle *green library*-beweging in de VS?

Museale sector

Binnen de museale sector in Nederland bestaan grootse plannen als het gaat om verduurzaming. Steeds meer musea zijn bezig om duurzaamheid naar hun eigen organisatie te vertalen. Zo haalde het Stedelijk Museum Amsterdam recent – evenals het Van Gogh Museum al enige jaren eerder – het internationaal erkende *BREEAM*-duurzaamheidscertificaat.

De focus op duurzaamheid is vaak deels kostengedreven (bijvoorbeeld in het kader van energiereductie), maar veel musea zien (samen met andere erfgoedinstellingen overigens) duurzaamheid ook als een logisch onderwerp voor organisaties die zich van oudsher al richten op bewaren en behouden. Van collecties en cultureel erfgoed weliswaar, maar zoals het Van Gogh Museum in een persbericht aangaf: 'Daar hoort wat ons betreft ook bij hoe je verantwoord en duurzaam omgaat met het

museumgebouw en de omgeving.'

Tegelijkertijd geldt voor veel musea dat het niet eenvoudig of in ieder geval heel kostbaar is om aan bijvoorbeeld duurzaamheidseisen voor gebouwen te voldoen, omdat ze vaak gehuisvest zijn in oude, karakteristieke panden.

Universiteiten en hogescholen

Ook bij universiteiten en hogescholen staat duurzaamheid hoog op de agenda. De VU wijdde dit najaar zelfs haar hele diesviering aan het thema *Science for Sustainability*. In zijn diesrede toonde Pieter van Beukering, universitair hoofddocent Environmental Economics, een visie op duurzaamheid voor onderwijs en onderzoek. Studenten, onderzoekers en docenten zoeken daarbij naar antwoorden op vragen als: Wat kan de universiteit bijdragen aan oplossingen voor duurzaamheidsvraagstukken? Hoe kan de inrichting van het onderwijs en onderzoek daarbij helpen?

Met een – hopelijk – groene kabinetsperiode in het vooruitzicht zal *IP* in de komende edities aandacht besteden aan de heel verschillende manieren waarop organisaties en hun medewerkers invulling geven aan het begrip duurzaamheid. Hoe word je een groene organisatie? Welke organisaties zijn bezig hun gebouwen duurzamer te maken? Hoe kunnen medewerkers een groene impuls te geven binnen hun organisatie, en welke initiatieven zijn er al? <

Andrea Langendoen is werkzaam bij de KB en is redacteur van IP.

OPROEP:

Heeft je organisatie groene, duurzame plannen?

De redactie verzamelt inspirerende 'groene' voorbeelden binnen de bibliotheek-, archief- en erfgoedsector. Stuur ze naar redactie@informatieprofessional.nl.

Wanneer gaat de pod

Het belooft een gouden combinatie te worden: grote stromen aan nieuwsberichten of interviews die je af kunt spelen op een draagbare device waar en wanneer je maar wilt. Maar in Nederland lijkt de podcast nog niet echt te zijn doorgebroken. Komt daar in 2018 verandering in?

Stefan Jongen *****

Podcastende bibliothecarissen

Daar waar in Nederland nog niet volop podcasts worden uitgezonden, zijn er in de VS talloze initiatieven van podcasters, onder wie ook bibliothecarissen. Neem bij voorbeeld *Cyberpunk Librarian*, die gratis of goedkope technologieën bespreekt waarmee je coole dingen in de bibliotheek kunt doen. Andere voorbeelden zijn *Documents That Changed the World* (het bespreken van historische documenten) en *T Is for Training* (het faciliteren van gesprekken over onderwerpen gerelateerd aan training, leiderschap en management). Laatstgenoemde podcast startte in 2008 en is daarmee de langstlopende in de bibliotheekwereld. In Nederland kennen we tot nu toe nog geen informatieprofessional die iets op dit gebied doet.

Niet visueel

De groeiende populariteit is onder andere toe te schrijven aan de opkomst van de smartphone en mobiele data, waardoor het eenvoudiger is geworden om

naar podcasts te luisteren. Iemand die hier alles over kan vertellen is Folkert Coehoorn. Hij rondde zijn masteropleiding Film- en televisiewetenschap af met een onderzoek naar podcasts. Podcasts hebben volgens hem als grootste voordeel dat het 'een medium is waarbij de luisteraar tegelijkertijd iets anders kan doen. Podcasts worden veel beluisterd tijdens het reizen; ik luister er bijvoorbeeld vaak naar als ik op de fiets zit – of als ik aan het schoonmaken ben. Als luisteraar hoeft je je namelijk visueel niet ergens op te focussen. Bij het lezen van een boek of bij het kijken naar een film ligt dit anders.'

Toch is dit voordeel tegelijkertijd ook een nadeel. 'Luisteraars raken snel afgeleid,' zegt Coehoorn. 'Doordat ze zich visueel nergens op hoeven te focussen, kost het veel inspanning – en misschien ook wel doorzettingsvermogen – om geconcentreerd te blijven luisteren.'

De podcast kan ook zorgen voor verdieping in een bepaald onderwerp, aangezien andere media vaak de pijlen richten op korte berichtgeving met weinig diepgang. Maar voor de informatieconsument die snel veel informatie tot zich wil

Het begrip podcasting bestaat alweer meer dan tien jaar. De term dook op in 2004 toen de Britse journalist Ben Hammersley de nieuwe uitzendtechniek beschreef. Podcasting is een samentrekking van *iPod*, de draagbare mp3-speler van Apple, en *broadcasting*: het versturen van informatie naar iedereen aangesloten op een netwerk.

Bekende podcasts, zoals de dagelijks uitgezonden 'Daily' van de *New York Times*, worden inmiddels miljoenen keren beluisterd. In Nederland is afgelopen oktober NU.nl begonnen met het uitzenden van podcasts; de nieuwssite trekt daarmee elke dag zo'n 10.000 tot 20.000 luisteraars, met uitschieters naar 50.000. Er blijkt dus wel degelijk potentie in het podcast-platform te zitten.

SERIAL

Een invloedrijke Amerikaanse podcastserie die in 2014 vele miljoenen podcasters in haar greep heeft gehad, is *Serial*. Deze serie bestond al vóór het grote succes van *Making a Murderer* op Netflix, waarbij steeds een discutabele rechtsgang van een moordzaak wordt gevolgd. *Serial* is een podcastserie waarbij een niet-opgeloste moordzaak van verschillende kanten wordt belicht en besproken. Deze serie trok meer dan 80 miljoen luisteraars – en het enorme succes zorgde er in de Verenigde Staten voor dat de podcast doorbrak bij het grote publiek.

cast echt potten breken?

nemen, lijkt de podcast ondergeschikt aan nieuwssites die enkel korte berichten plaatsen om snel up-to-date te zijn.

Meten

Er zijn momenteel nog weinig goede platforms die inventariseren welke soorten podcasts er allemaal bestaan en in welke aantallen. Een uitzondering is de recent verschenen PodNL-app met meer dan 200 Nederlandse podcasts. Echter, door het wijdverspreide aanbod ziet de luisteraar door de bomen het bos niet meer. Verder ontbreken vooralsnog goede meetmethoden om het profiel van de podcastluisteraar vast te leggen, zoals hoe en wanneer de luisteraar een podcast gebruikt. De makers van Facebook-berichten of YouTube-filmpjes hebben het een stuk gemakkelijker: zij kunnen tot in detail nagaan wanneer, hoe vaak en hoe lang hun bericht of filmpje wordt gelezen of bekeken. Doordat podcasters deze gegevens ontberen, zijn ze – in tegenstelling tot bijvoorbeeld succesvolle YouTubers – minder aantrekkelijk voor adverteerders.

Inzet in het onderwijs

Wanneer de genoemde problemen worden aangepakt, kunnen de mogelijkheden van podcasts eindeloos zijn. Niet alleen zorgen ze voor verdiepende informatie, ook zijn ze relatief gemakkelijk

te maken. Podcasts bieden bijvoorbeeld de mogelijkheid om wetenschappelijk onderzoek op een nieuwe manier te verspreiden. Of neem de inzet van podcasts in het onderwijs, waarbij een student een moeilijk onderwerp bestudeert, het bespreekt in een podcast en deze vervolgens verspreidt onder medestudenten.

Rooskleurig

Over de toekomst van de podcast is Folkert Coehoorn duidelijk: 'Die toekomst is rooskleurig. Een groot voordeel is dat veel mensen tegenwoordig überhaupt al weten wat een podcast is; een jaar geleden was dat nog niet het geval. Bovendien komen er in Nederland steeds nieuwe podcasts bij, waardoor ook het publiek ervoor groeit. Een bedrijf als Dag en Nacht Media ziet deze toename ook en probeert nu aan podcasts advertenties te koppelen.'

Nederland zou het voorbeeld van de Franse startup *Hack the Radio* kunnen volgen, namelijk door middel van een chatbot orde scheppen in het aanbod van podcasts. En als dat weer gecombineerd zou worden met de beschikbaarheid van goede meetmethoden – ja, dan kan in 2018 de podcast weleens echt gaan doorbreken. <

Stefan Jongen is specialist Scientific Information bij Maastricht University Library.

ZELF EEN PODCAST BEGINNEN?

Het is niet moeilijk om zelf een podcast te beginnen. Op Wikihow staat een aantal nuttige tips (zie nl.wikihow.com/Je-eigen-podcast-beginnen). Bepaal voordat je een podcast gaat opnemen welk doel deze heeft, kies de juiste apparatuur en software voor het opnemen van de podcast. Wanneer je een aflevering maakt, bereid de inhoud dan goed voor, neem de audio op, label deze met ID-informatie en creëer een RSS-feed. Upload deze RSS-feed naar het internet, bijvoorbeeld via FeedBurner. Daarna is het mogelijk om deze podcast naar iTunes of andere podcastdirectories te sturen.

3 'millennial' over hun

DE 'MILLENNIALS'

Stephanie de Boer (26),
medewerker Collectie
bij het Gelders Archief

Lotte Oldegbers (25),
junior expert Interbestuurlijk
Toezicht Provincie Noord-
Holland

Suzanne Nellestijn (24),
stagiair Collectiebeheer
Archief Eemland

Over 'millennials', de generatie die geboren is tussen 1981 en 2000, wordt veel geschreven. Ze zouden zich moeiteloos aanpassen aan technologische veranderingen en daarmee de toekomst van organisaties vormen. Tegelijkertijd zouden ze eigenwijs zijn en niet kunnen omgaan met tegenslagen. Wat klopt er van dit beeld? IP vroeg drie 'millennials' die werkzaam zijn als informatiespecialist te reageren op stellingen over hun generatie.

Vincent Robijn

Lotte Oldegbers

'Wij weten dat de baan die we nu hebben niet voor eeuwig is. En dat je veel verschillende ervaringen nodig hebt om te groeien'

STELLING 1 Millennials hebben dankzij social media geleerd om voortdurend te reflecteren, maar zijn daardoor ook de hele dag met zichzelf bezig – en ze zijn eigenwijs.

Stephanie: 'Ik weet niet of social media de reden is dat we zo eigenwijs zijn, maar we denken wel allemaal dat we een nieuwe visie op de wereld hebben. Dit zal soms dodelijk vermoeiend zijn voor anderen die het allemaal al een keer gezien hebben, maar misschien brengen we ook wel een beetje leven in de brouwerij.'

Lotte: 'Social media heeft veel impact, je ziet hoe anderen hun leven leven en welke keuzes zij maken. Maar zelfreflectie wordt vooral gestimuleerd door opleiding. Vanaf de basisschool tot je studietijd: het draait om reflectie en voortgang.'

Suzanne: 'Social media spelen een grote rol in ons leven, maar ik denk niet dat we almaar met onszelf bezig zijn. De continue vergelijking tussen je eigen leven en alle "highlights" van anderen die langskomen op de tijdlijn, zorgt eerder voor onzekerheid dan voor eigenwijsheid.'

STELLING 2 Millennials zijn verwend door hun ouders, die voortdurend applaus gaven. Daardoor kunnen zij 'in het echte leven' moeilijk met tegenslagen omgaan.

Stephanie: 'Mijn ouders zijn altijd aanmoedigend geweest, maar gaven nooit leeg applaus. Het maakte niet uit wat ik deed, als ik het maar deed omdat ik het leuk vond of omdat ik er beter in wilde worden. Wat ik daarvan heb geleerd, is dat het soms hard werken en creatief denken vergt om dingen te realiseren.'

Lotte: 'Mijn ouders hebben mij altijd met beide benen op de grond gehouden. Dat wie je als mens bent belangrijker is dan wat je presteert. Als er iets niet lukt, dan is het ook goed. "Het leven is niet altijd een feestje," zeggen we vaak.'

Suzanne: 'Natuurlijk hebben we het economisch makkelijker gehad dan eerdere generaties. Toch is niet iedereen opgegroeid in een liefdevol gezin waar hij of zij alles kreeg wat zijn of haar hartje begeerde. Op school word je volop aangemoedigd je talenten te ontwikkelen. Als voorbereiding op

informatiespecialisten generatie

de moderne samenleving die zó vaardigheid- en prestatiegericht is, zou het bijna mishandeling zijn dit niet aan te moedigen. Onze generatie krijgt minder de kans te “wennen” aan tegenslagen, omdat onze jeugd relatief gemakkelijk was.’

STELLING 3 Millennials geloven sterk in vooruitgang en passen zich moeiteloos aan aan nieuwe digitale technieken.

Stephanie: ‘Laptops, iPads, mobiele telefoons, het is allemaal een verlengstuk van ons lichaam. Dit betekent dat ik iets meer moeite heb om met een normale kaart door een stad te navigeren, als Google Maps buiten bereik is. Binnen mijn werk bij het Gelders Archief komt dit terug in de vooruitziende blik die ik met mijn generatie deel. Hoewel fysieke stukken in een archief “awesome” zijn, doen wij ons onderzoek grotendeels digitaal. Wij zien digitalisering als vooruitgang en de groeiende wereldwijde toegankelijkheid als vanzelfsprekend. Dit leidt nog wel eens tot miscommunicatie met “oudere” werknemers, die soms wat te graag hun product dichtbij houden.’

Lotte: ‘Ik pas mij makkelijk aan aan nieuwe digitale technieken. Maar blijf soms zelf ook wel in het oude vertrouwde hangen. Iets nieuws is niet altijd beter.’

Suzanne: ‘Dat we opgegroeid zijn met moderne technologie, garandeert geen “feeling” met technologie. Als dit wel het geval was, zouden leerlingen niet hoeven leren hoe ze Office moeten gebruiken en zou

ik thuis draadloos kunnen printen. Het geloof in vooruitgang gaat voor velen niet verder dan vol spanning de presentatie van de nieuwe iPhone afwachten.’

STELLING 4 Millennials hebben last van keuzestress.

Stephanie: ‘Omdat we zo zijn aangemoedigd om iets te doen wat we leuk vinden, vinden we veel dingen leuk. En waarom zou je niet op een exotisch eiland onderzoek kunnen doen naar inheemse bevolkingsgroepen van 300 jaar geleden, terwijl je ook leert surfen en een nieuw sociaal leven opbouwt? We zien het als een mooi experiment om een keuze te maken uit alle dingen die we graag willen doen, maar we zullen altijd een beetje “Fear Of Missing Out” hebben als we gekozen hebben.’

Lotte: ‘Die keuzestress herken ik, zeker als je keuze hebt tussen twee goede kanten. Keuzes worden lang heroverwogen, want spijt van je keuzes mag je niet hebben. Dus het liefst kies je allebei of niets, dan kan je ook geen foute keuze maken.’

Suzanne: ‘Tegenwoordig is er meer te kiezen dan vroeger en dat levert stress op. Toch zou ik niet zeggen dat dit ervoor zorgt dat mensen niet willen kiezen. Ik doe liever een jaar over het kiezen van een studie of een carrière, dan dat ik niets te zeggen heb over mijn leven.’

STELLING 5 Millennials gaan voor uitdagend en gevarieerd werk, met veel eigen verantwoordelijkheid; salaris is niet het belangrijkste.

Stephanie: ‘Fout! Salaris is

Stephanie de Boer:

‘Betrek jonge werknemers bij het zoeken van jong bloed, want wij weten elkaar best te vinden’

wel belangrijk! Wij moeten ook huur betalen en boodschappen doen... Maar zodra de monetaire basis er is, willen we ook in natura gaan verdienen met uitdagende klussen en een altijd groeiende vraag naar kennis. Dit betekent dat we, als we op de juiste positie terechtkomen, gepassioneerd en gedreven te werk zullen gaan. We willen graag iets toevoegen aan een organisatie.’

Lotte: ‘Wij weten dat de baan die we nu hebben niet voor eeuwig is. En dat je veel verschillende ervaringen nodig hebt om te groeien. Sowieso wil ik vooral groeien en houd ik ervan gevarieerd werk te doen.’

Suzanne: ‘In mijn omgeving hebben meerdere mensen hun studiekeuze volledig gebaseerd op het argument “daar kun je lekker mee gaan verdienen”. Het feit dat je de rest van je leven mis-

Suzanne Nellestijn:

‘Het feit dat generatiegenoten kiezen voor een opleiding vanwege het toekomstige salaris impliceert dat bezit nog wel belangrijk is’

schien ongelukkig bent, weegt daar dan schijnbaar tegenop.’

STELLING 6 Millennials geloven in delen in plaats van in bezitten.

Stephanie: ‘Als je naar mijn boekenkast kijkt, kom je erachter dat ik bezitten best leuk vind. Tegelijk ben ik ook gek op Airbnb en andere formules die ervoor zorgen dat ik kan proeven van andermans bezittingen, want een huis in hartje Londen kan ik me jammer genoeg niet permitteren.’

Lotte: ‘Bezit is nog steeds belangrijk, we willen allemaal een mooi en fijn huis, de sneakers die in de mode zijn en een MacBook. Maar delen is soms wel haalbaarder. Een auto delen in Amsterdam, tweedehandskleding kopen en weer doorverkopen. Soms is het ook gewoon hip om te delen, net zoals “minderen”: vrijwel geen spullen meer bezitten en een “Facebook-detox” houden.’

Suzanne: ‘Het feit dat generatiegenoten kiezen voor een opleiding vanwege het toekomstige

salaris impliceert dat bezit nog wel belangrijk is. Natuurlijk, net als met het geloof in vooruitgang, verschilt dit per persoon. Misschien is het zelfs zo dat degenen die wel in vooruitgang geloven – en dan denk ik vooral aan het verder helpen van de wereld in zijn geheel – ook degenen zijn die meer bereid zijn om te delen.’

STELLING 7 Millennials werken het liefste in een creatieve omgeving en spelen tijdens het werk graag een partijtje tafeltennis.

Stephanie: ‘Een creatieve omgeving kan zeker bevorderlijk zijn omdat we de ruimte krijgen om “out of the box” te denken en te handelen. We zijn aangemoedigd om onze eigen werkmethodes te ontwikkelen, waarbij soms een creatieve draai of wat geSOG (Studie Ontwijkend Gedrag) nodig is om de rest van de tijd goed te presteren. En als er een tafeltennistafel is, zullen we hem vast gebruiken.’

Lotte: ‘Ik werk het liefst in een omgeving waar de randvoorwaarden goed geregeld zijn om je echt bezig te houden met de inhoud. Creativiteit is soms leuk, maar soms ook storend als het opgelegd is.’

Suzanne: ‘Ik vind een creatieve omgeving zeker belangrijk en wie zegt er nou nee tegen een partijtje tafeltennis op zijn tijd? Maar ik betwijfel of dit kenmerkend is voor de millennial. Ook eerdere generaties zouden best wat meer vrijheid en uitdaging gehad willen hebben. Wij beginnen onze carrière nou eenmaal in professionele omgevingen waar deze vrijheid wat meer geaccepteerd en gebruikelijker is dan vroeger. Dit is iets wat misschien aan de millennial gekoppeld wordt omdat het toch met name de millennial-ondernemer is die kantoren met glijbanen en zitzakken bedenkt.’

STELLING 8 Millennials vinden bij het zoeken naar werk de branding van een werkgever doorslaggevend.

Stephanie: ‘Als nieuweling op de arbeidsmarkt ben je niet kieskeurig, maar dat betekent niet dat we voor de eerste de beste baan gaan. Natuurlijk moeten we onze boterham verdienen, maar dat willen we wel doen bij een werkgever die bij ons past. Branding is zeker belangrijk, want daarop zullen we onze keuze baseren om een brief te schrijven. Ik denk dat veel organisaties millennials nog niet goed weten te vinden omdat er bij recruiting weinig moderne media worden gebruikt. Betrek jonge werknemers dus vooral bij het zoeken van jong bloed, want wij weten elkaar best te vinden.’

Lotte: ‘Een werkgever die bekendstaat om zijn goede voorwaarden en producten (en dat goed weet te branden) is aantrekkelijk om voor te werken. Maar ik blijf ook kritisch; is het een betrouwbare organisatie en past het echt bij mij, of is de organisatie alleen maar hip aan het doen terwijl zij niet écht wat te bieden heeft?’

Suzanne: ‘Vacatures bij een bekende of goed bekendstaande werkgever worden natuurlijk sneller gevonden dan wanneer een klein klussenbedrijf een nieuwe werknemer zoekt. Het staat daarnaast goed op je cv als je ervaring hebt opgedaan bij een organisatie die mensen kennen, het brengt een associatie met kwaliteit mee. Helemaal nu een vast contract niet vanzelfsprekend is, krijgen “grote namen” op je cv meer betekenis bij een eventuele volgende sollicitatie. En natuurlijk is het heel prettig om eens niet aan iedereen uit te hoeven leggen wat het bedrijf waar je werkt precies doet.’ <

Vincent Robijn is redacteur van IP en gemeentearchivaris bij Archief Eemland te Amersfoort.

IP

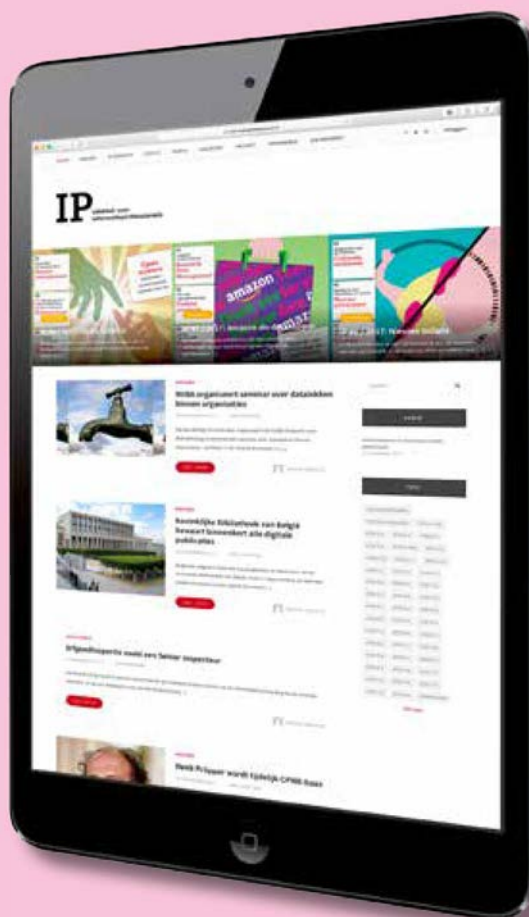
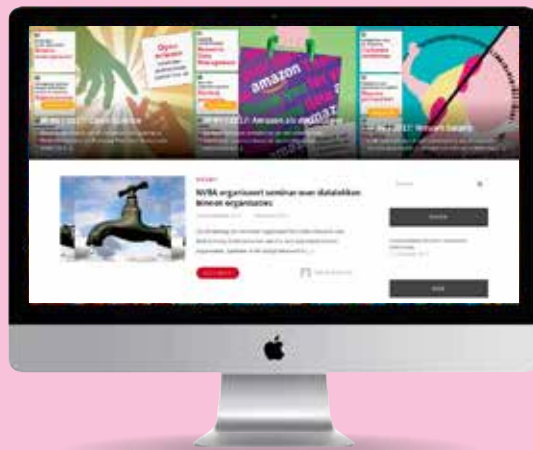
**vakblad voor
informatieprofessionals**

IP kun je
voortaan ook
**online
lezen**

We hebben niet
alleen onze site
vernieuwd, ook het
tijdschriftenarchief
is terug van
weggeweest.

**De jaargangen
2012-2016 zijn nu
full-text en als
pdf te lezen.
Plus alle edities
van jaargang 2017***

* De edities van 2017 zitten achter een 'slotje'.
Abonnees via Aboland hebben inloggegevens toegestuurd
gekregen. Abonnees via de KNVI loggen in via Mijn.KNVI.nl.
In geval van vragen: stuur een mail naar
administratie@informatieprofessional.nl.

www.informatieprofessional.nl

Mediathecaris als spin in het onderwijsweb (2)

In het midden van een kunstig geweven web wacht de spin om, zodra het web gaat trillen, pijlsnel tot actie over te gaan. De mediathecaris als spil in het onderwijs is als een spin in het web. De overeenkomst is de centrale rol, een rol met verschillende facetten. Neem Tom Sijsma, mediathecaris bij het 4e Gymnasium in Amsterdam. Hij beschouwt zichzelf steeds meer als een informatiemakelaar: 'Ik probeer de leerlingen, medewerkers en ouders de informatie te bezorgen waar behoefte aan is.'

Sijsma fungeert niet alleen als vraagbaak en leverancier van informatiebronnen, ook verzorgt hij lessen informatievaardigheden. Daarnaast is hij eindredacteur van de schoolgids, webbeheerder én beheerder van de sociale media van het 4e Gymnasium.

Een bijzonder aspect van Sijsma's functie is die van cultuurcoördinator, maar gezien zijn achtergrond als kunsthistoricus is dat ook weer niet zo vreemd. In samenwerking met de Filmacademie leert hij gymnasiasten mediaproducties van hoog niveau te maken.

Coby Borkent

Coby Borkent vult haar functie als mediathecaris aan het Johannes Fontanus College in Barneveld weer anders in. Zij ziet binnen de school drie taakgebieden waar de mediathecaris een bijdrage aan kan leveren: leesbevordering, informatievaardigheden en mediawijsheid. 'Veel

en vooral met plezier lezen is belangrijk voor de taalontwikkeling.' Voor het promoten van de collectie bezoekt ze regelmatig klassen met een koffer vol boeken. 'Dit najaar nam ik speciaal voor de kinderen die niet van lezen houden het boek *Otto-Jan zegt nee tegen lezen mee*.' Herkenbaar voor veel leerlingen – en met als resultaat een enorme reserveringslijst voor het boek. Evenals Sijsma geeft ook Borkent instructies aan leerlingen (én docenten) over het gericht zoeken naar informatie voor praktische opdrachten. 'Er gaat een wereld voor ze open als je ze laat ervaren wat het gebruik van operatoren en commando's bij het zoeken met een zoekmachine oplevert.' Het initiatief nemen blijkt een belangrijk facet van de functie van mediathecaris, dus weet wat er leeft en waar behoefte aan is.

Tineke van Ommeren, voorzitter BMO en mediathecaris De Noordgouw Heerde

NIEUW S@P JAARBOEK

Onder de titel *Archives in Liquid Times* vindt op 12 december een mini-symposium plaats, met aan het einde de presentatie van het nieuwste digitale Jaarboek van de Stichting Archiefpublicaties. Aanmelden kan via info@archiefpublicaties.nl. Het jaarboek is volledig Engelstalig en is vanaf 13 december kosteloos digitaal verkrijgbaar via de website archiefpublicaties.nl.

Archives in Liquid Times is een boek dat een aanzet wil geven tot verbreding en verdieping van het denken over archieven in de digitale wereld van vandaag. Er wordt een verbinding gelegd tussen enerzijds archivaliek en anderzijds (informatie)filosofie en data science. Het boek bevat bijdragen van specialisten uit verschillende vakgebieden, waaronder Wolfgang Ernst, Geoffrey Yeo, Anne Gilliland, Charles Jeurgens, Martijn van Otterlo en Geert-Jan van Bussel. Het boek wordt afgesloten door interviews met Luciano Floridi en Eric Ketelaar, waarin zij reflecteren op de bijdragen.

VAN KVAN-DAGEN NAAR ARCHIEFDAGEN

De KVAN-dagen is het jaarlijkse congres waar ruim 300 archivariissen samenkomen om de ontwikkelingen in de sector te bespreken en te horen over innovatie en best-practices. In 2018 wordt het congres samen met BRAIN georganiseerd, en dat geeft aanleiding om de naam van het congres aan te passen. Met ingang van 2018 heten de KVAN-dagen de Archiefdagen. De Archiefdagen 2018 vinden plaats op 11 en 12 juni in Venlo en hebben als thema 'Grenzeloos'.

Foto: Gemeentearchief Venlo

De Vleesstraat in Venlo, omstreeks 1920

WET HERGEBRUIK OVERHEIDSINFORMATIE

Nog niet alle archiefinstellingen hebben hun gebruiksvoorwaarden aangepast aan de Wet hergebruik overheidsinformatie (Who). KVAN/BRAIN raadt instellingen aan om hun gebruiksvoorwaarden op dit punt kritisch te bezien. De Europese Commissie heeft een consultatie opengesteld van de richtlijn inzake het hergebruik van overheidsinformatie, waarvan de Who een uitvloeisel is. KVAN/BRAIN zoekt leden die input willen leveren voor een reactie namens de archiefbranche en -professie. Aanmelden: bureau@kvan.nl of bureau@archiefbrain.nl.

Terugblik KNVI-congres 2017

9 november 2017: Een drukbezocht KNVI-congres in Nieuwegein. Meer dan 750 bezoekers, 3 keynotes en 60 sprekers in diverse parallel-tracks. En dat allemaal door en voor de vereniging en gesteund door sponsors. Vanuit de presentaties ook belangrijke boodschappen voor informatieprofessionals van René ten Bos, Rik Maes en Marietje Schaaake.

Foto: Job Zijlstra

Informatie is Macht, en dat is macht die mede invulling wordt gegeven door 'inktschijters'. De bureaucratie in organisaties die machtswellustelingen vertraagt in de uitvoering van hun ideeën. Maar ook de gemiddelde middenlaag die soms vooruitgang hindert door het produceren van papier en het volgen procedures, aldus filosoof en Denker des Vaderlands professor René ten Bos. Voor informatie-professionals de uitnodiging zich bewust te bewegen in dit ragfijne spel van de bureaucratie.

Marietje Schaaake sloot bij dit onderwerp naadloos aan in het eindgesprek met de duo-voorzitters Paul Baak en Wouter Bronsgeest. Ze kreeg applaus toen ze vertelde dat het Europees Parlement

voor de e-Privacy Verordening heeft gestemd, een wet die de vertrouwelijkheid beschermt van elektronische communicatie zoals Skype en Whatsapp. Van meer naar beter en dan naar anders: een mentale transformatie is een belangrijke voorwaarde voor het kunnen ondersteunen en vormgeven van de digitale transformatie. Professor Rik Maes roept de informatieprofessional 3.0 op om anders te denken en anders te handelen, en met verwondering naar de wereld te blijven kijken. Een wereld die blijft veranderen. Zeker nu we toegaan naar open access, waarbij informatie openbaar gemaakt wordt. Marietje Schaaake, Europarlementariër voor D66 en voorzitter van de Raad van Advies van

de KNVI, gaf tijdens het congres aan dat zij wetgeving hierover ondersteunt. Het openbaar maken van informatie gaat zorgen voor een enorme verschuiving in de uitgeverwereld.

Marietje gaf ook de KNVI en haar leden een opdracht mee: Er moet een brug worden geslagen tussen politici en informatieprofessionals. Dat kan door actief regeringsleiders en politici te attenderen op de professie en de inzet van informatie. Als beroepsorganisatie is de KNVI immers onafhankelijk en neutraal. Daardoor kan de vereniging het verschil maken. Een handschoen die bestuur en de leden graag oppakken!

Paul Baak & Wouter Bronsgeest

Apps steeds belangrijker voor bibliotheken

Google is op de mobiel heel dominant aanwezig. Volgens onderzoek uit 2014 gebruikte 85 procent van de Nederlandse respondenten alleen deze zoekmachine op de smartphone. Gelukkig zijn er steeds meer apps die bibliotheekgebruikers de weg wijzen naar andere informatiebronnen, zoals wetenschappelijke

tijdschriften, databanken of de eigen bibliotheekcatalogus. Een paar voorbeelden van zulke handige apps zijn Browzine, Mox-info, Read by QXMD en Vakliteratuur. Een eerste stap is het attenderen op de inhoudsopgaven van wetenschappelijke tijdschriften via RSS-feeds. De volgende stap is een eigen bibliotheek-app waarin je

zoekt in databanken zoals de eigen bibliotheekcatalogus en periodiek geattendeerd wordt op de resultaten. Dit kan 24/7 op de plaats en het tijdstip dat de gebruiker zelf makkelijk vindt. API's maken steeds meer mogelijk. Tijdens de track 'Dan doe ik het toch lekker zelf?!: de opkomst van "consumer technology"' op het KNVI-

congres op 9 november jl. passeerden een aantal van deze apps en ontwikkelingen de revue. Deze track werd georganiseerd door de afdeling Biomedische Informatiespecialisten (BMI) en de SIG Zorg/E-health. De zaal zat afgeladen vol, dus dat vraagt om een vervolg. Hou www.bmi-online.nl in de gaten.

Geert-Jan van Bussel

COLUMN

Armoede

Filosofen, zoals Derrida, Lacan en Wittgenstein, hebben ons wereldbeeld ingrijpend beïnvloed, ondanks (of misschien dankzij) de tegenstrijdigheden, inconsistenties en vage ideeën die de postmodernistische filosofie karakteriseren. Het idee echter dat ieder individu een eigen belang en (dus)

een eigen waarheid heeft, is gemeengoed. 'De waarheid' en 'het algemene belang' bestaan niet. Het samenstel van alle individuele belangen en subjectieve waarheden komt in evenwicht in een 'vrije markt'.

De (op zijn best: twijfelachtige) vertaling van het postmodernisme naar de praktijk leidde tot extreme 'economisering' van onze maatschappij. Productiviteit, efficiëntie en rendement werden de vervangers van morele ideologieën. Burgers zijn klanten, patiënten en studenten respectievelijk zorg- en onderwijsconsumenten, 60-plussers kostenposten, artiesten en kunstenaars creatieve ondernemers.

Deze 'economisering' commercialiseerde de informatievoorziening. Informatiebronnen, van nieuwsmedia en onderzoeksbureaus tot zoekmachines en sociale media, gebruiken commercie als fundament. De afgelopen dertig jaar is een groot deel van het nieuws, van de programma's op tv en radio, van de boeken, tijdschriften en films geproduceerd door voortdurend groeiende multinationals, die jaarlijks honderden miljarden omzet genereren. Ze beïnvloeden ons wereldbeeld ingrijpend en ze sturen en manipuleren het om veranderende belangen en 'waarheden' te realiseren.

Marketeers, spindoctors, reclamemakers en communicatiestrategen maken belangrijke informatiestromen tot public relations,

'Informatievoorziening is een kwestie van marktwerking geworden'

Geert-Jan van Bussel is ondernemer en lector Digital Archiving & Compliance bij de Hogeschool van Amsterdam

afgestemd op doelgroepen en beoordeeld op rendement. Ze maken de 'waarheid' van hun opdrachtgevers tot producten die verkocht moeten worden. Ze weten (als beoefenaars van postmoderne fenomenen als Marketing en PR) dat wat mensen voor 'waar' aannemen een kwestie is van hoe de wereld wordt gepresenteerd.

Informatievoorziening is een kwestie van marktwerking geworden.

Het doel is niet meer om alle informatie in de wereld te ontsluiten en toegankelijk te maken, maar om het af te stemmen op de behoeften van de informatieconsument. Google werkt op basis van op behoeften bepaalde profielen die bepalen welke zoekresultaten getoond worden. Wat voor waar wordt aangenomen is gekoppeld aan een profiel. In het nieuws gaat het niet meer om maatschappelijke relevantie, maar om aansluiting vinden bij interesses en behoeften van een doelgroep. Informatiebubbels worden bewust gecreëerd als vormen van behoeftebevrediging en bevestiging van het eigen gelijk.

De commercialisering van de informatievoorziening is doorgeslagen in behoeften- en belangenbevrediging. Archiven en bibliotheken worden fijngezaagd en worden geacht informatie aan te bieden voor hergebruik, voor services om specifieke doelgroepen te benaderen en om potentiële of veronderstelde behoeften te bevredigen.

Ondanks non-profit alternatieven om het tij te keren, gaat het niet meer om kennis. Het gaat om het exploiteren van informatie om behoeften te bevredigen van in eigen waarheden gelovende doelgroepen, die geen behoefte hebben aan harde feiten die deze waarheden als 'vals' aanmerken. Het is deze intellectuele armoede die het failliet van het postmodernisme kenmerkt.<

JURIDISCHE KWESTIES

Wat maakt open access nou open?

Een informatieprofessional vraagt: 'Een Tilburgse promovenda had haar proefschrift uitgegeven zonder een expliciete copyrightverklaring met "Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave... enz.". Ze verkeerde in de veronderstelling dat ze het daarmee in open access beschikbaar had gemaakt. Maar op deze manier publiceren is toch geen open access?'

Door: Raymond Snijders

Raymond Snijders antwoordt: Wereldwijd is er steeds meer aandacht voor het publiceren van (vak)artikelen en proefschriften in open access. Het achterliggende idee hierbij is dat met publieke middelen gefinancierde onderzoeksresultaten ook weer beschikbaar gemaakt moeten worden voor het publiek zonder enige vorm van restricties.

Maar wat wordt er dan bedoeld met 'beschikbaar maken zonder restricties'? De voor velen enige logische invulling hiervan is dat een artikel of proefschrift full-text beschikbaar gemaakt wordt zonder dat iemand hoeft te betalen om erbij te kunnen. Voorheen werden proefschriften namelijk helemaal niet beschikbaar gemaakt, terwijl artikelen alleen te lezen waren in dure tijdschriften.

Als je vervolgens de definitie leest op openaccess.nl, dan lijkt dat ook voldoende te zijn: 'Open access is een brede internationale academische beweging die streeft naar vrije, gratis online toegang tot wetenschappelijke informatie, zoals publicaties en data. Als iedereen de inhoud kan lezen, downloaden, kopiëren, distribueren, printen, indexeren, in het onderwijs gebruiken, ernaar en erin zoeken, of anderszins gebruiken binnen de wettelijk geldende afspraken, wordt de publicatie "open access" genoemd.' Toch is alleen het full-text beschikbaar maken van publicaties geen open access. In de definitie staat 'of anderszins gebruiken binnen

de wettelijk geldende afspraken' en daar zit de essentie. Het moet bij een open access-publicatie mogelijk zijn dat een ander die publicatie kan hergebruiken voor eigen doeleinden. Om bijvoorbeeld delen ervan op te nemen in een eigen publicatie of als basis te gebruiken voor een eigen onderzoek. Dat gaat verder dan alleen maar mogen lezen van de publicatie zelf.

Door geen nadruk te leggen op je auteursrechten bij het beschikbaar maken van een proefschrift, maak je het echter niet mogelijk dat een ander de publicatie kan hergebruiken. Het auteursrecht ontstaat namelijk automatisch en alle rechten komen toe aan de promovenda, ook zonder dat het er expliciet bij vermeld wordt. Je hebt dan nog steeds toestemming nodig als je als gebruiker iets met die publicatie wil doen.

In plaats van (g)een copyrightverklaring is er juist een expliciete gebruiksrechtverklaring nodig voor open access. Met zo'n verklaring geeft een rechthebbende vooraf toestemming voor het vrijelijk gebruiken van zijn of haar werk. Door (bijvoorbeeld) een Creative Commons Naamsverklaring-licentie in het werk op te nemen is dat meteen netjes geregeld.

Twijfel je of dat wel echt nodig is? Lees dan de inleiding van de Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities uit 2003 die door de universiteiten, onderzoeksinstituten

en hogescholen getekend is: 'Open access contributions must satisfy two conditions: 1. The author(s) and right holder(s) of such contributions grant(s) to all users a free, irrevocable, worldwide, right of access to, and a license to copy, use, distribute, transmit and display the work publicly and to make and distribute

derivative works [...] 2. A complete version of the work and all supplemental materials, including a copy of the permission as stated above [...] is deposited (and thus published) in at least one online repository.'

De open in open access staat dus voor de vrije/gratis toegang maar ook voor het gebruiksrecht zodat anderen het werk mogen gebruiken zoals ze willen. <

Raymond Snijders is senior informatiebemiddelaar bij Hogeschool Windesheim.

Agenda

8-12 januari ■ THE SOCIAL LIVES OF DIGITAL METHODS ■ Encounters, experiments, interventions ■ Digital Methods Winter School, Data Sprint and Mini-Conference ■ Amsterdam ■ wiki.digitalmethods.net/Dmi/WinterSchool2018

31 januari ■ WORKSHOP OPEN DATA IN SCIENCE ■ Challenges and Opportunities for Europe ■ Brussel ■ www.euro-icsu.org/news/

7-9 februari ■ WINTER SCHOOL FOR AUDIOVISUAL ARCHIVING ■ Hilversum ■ www.beeldengeluid.nl/winter-school-2018

9-11 februari ■ HACK-A-LOD 2018 ■ Hackathon rondom linked open cultuurdata, georganiseerd door KB en Netwerk Digitaal Erfgoed, en een symposium rondom LOD ■ Amsterdam ■ hackalod.com

26-27 februari ■ 12TH INTERNATIONAL WORKSHOP ON VALUE MODELLING AND BUSINESS ONTOLOGIES ■ Value-aware design of information systems ■ Amsterdam ■ vmbo2018.e3value.com

28 maart ■ VOGIN-IP-LEZING ■ Amsterdam ■ vogin-ip-lezing.net

Attilio Bottegal werkt sinds 1 november 2016 als muziekbibliothecaris bij het Harvard University Center for Italian Renaissance Studies in Florence. Eerder was hij muziekbibliothecaris bij ArtEZ Conservatorium Enschede.

Foto: Giovanni Trambusti

WERKRITIEKEN

Attilio Bottegal

Je eigen manier van werken in één woord?

Gepassioneerd. Ik faciliteer het onderzoek van de fellows van Villa I Tatti - The Harvard University Center for Italian Renaissance Studies. Daarvoor ben ik vaak op zoek naar bijzondere, vroege muziekedities op antiquarische markten en veilingen. Dat maakt werken in een bibliotheek buitengewoon spannend.

Wat voor mobieltje en computer heb je?

Voor thuis een iPhone en een MacBook, voor op het werk een pc, een iMac (met Windows) en een vaste telefoon (nee, geen mobieltje... gelukkig! Eén is genoeg).

Zonder welk programma kun je niet werken?

Bij Harvard Libraries werken we met Aleph. Maar niet voor lang meer: in 2018 staat de migratie naar het bibliotheeksoftwaresysteem Alma gepland.

Hoe ziet je werkplek eruit?

Op de eerste verdieping van de Biblioteca Berenson bevindt zich mijn bureau.

Ik ben omringd door boekenkasten vol met aanwinsten in bewerking. Vanuit mijn raam heb ik uitzicht op de tuin van de villa, met op de achtergrond het Toscaanse landschap.

Zonder welk apparaat kun je niet leven?

Mijn sporthorloge. Hij telt hoe vaak, hoe lang en hoe snel ik train. Ook legt hij mijn hartslag en het aantal uren dat ik slaap vast.

Maken social media onderdeel uit van je werk?

Nee, social media vallen onder de afdeling Communicatie. Maar op mijn privé-twitteraccount volg ik vele Nederlandse journalisten en correspondenten die in Italië gestationeerd zijn. Ik vind het interessant om te zien welk beeld zij van mijn land schetsen. Verder houd ik nog altijd van de papieren media. Dagelijks koop ik de krant *Il Foglio*. Bij de koffie scan ik de krantenkoppen, om vervolgens naar mijn werk te gaan.

Hoe laad je je eigen 'batterij' op?

Elke maand ben ik een weekend in Nederland zodat ik tijd door kan brengen met mijn zoon Lorenzo (5). In de schoolvakanties komt hij naar Italië. Het is dan fantastisch om Lorenzo, die tweetalig is opgevoed, Italiaans te horen spreken. Verder doe ik mee aan hardloophwedstrijden. De Zevenheuvelenloop in Nijmegen en de halve marathon van Egmond wil ik voor geen goud missen, ook al woon ik niet meer in Nederland.

EXPOSITIE

De kunst van lezen

Door: Paul van Capelleveen

Installatie van de Amerikaanse kunstenaar Michael Mandiberg

Foto: Jos Uijter, Koninklijke Bibliotheek

Tot 4 maart is in Museum Meermanno in Den Haag de tentoonstelling *De kunst van lezen*. Van William Kentridge tot Wikipedia te zien. Deze expositie eindigt met een spectaculaire installatie van de Amerikaanse kunstenaar Michael Mandiberg. Alle werken in de laatste zaal gaan uit van teksten op social media of internet, maar de zijne spant de kroon: hij heeft de Nederlandstalige Wikipedia uitgeprint.

Hij ontwierp een speciaal behang als achtergrond voor de uitgeprinte delen (bruikleen van de Universiteitsbibliotheek Gent). Alle 1074 delen zijn online te bestellen! Op tafel liggen voorbeelden van de Nederlandse én van de Engelstalige Wikipedia. Mandiberg heeft alleen teksten gedownload om rechtenkwesties rond afbeeldingen te vermijden. Maar dan nog!

Online teksten vormen een nieuwe orale literatuur. Ze veranderen con-

tinu, gaan van de een naar de ander, worden (anders) doorverteld, zijn instabiel maar tegelijk zeer toegankelijk. Op papier lijken teksten vast te liggen, maar annotaties en doorstrepingen veranderen die in-tussen ook.

Met projecten zoals 'Print Wikipedia' verkennen we onze huidige situatie: waar staan we nu? Welke versie zien wij als betrouwbaar? Welke nemen wij serieus? Welke is het meest up-to-date? Welke vorm leent zich het meest voor het lezen van de toekomst waarvoor de sleutelwoorden connectie en interactie zijn? Het zijn typisch vragen voor moderne lezers, maar ook voor informatiefprofessionals. <

Paul van Capelleveen is collectiespecialist Moderne bijzondere gedrukte werken en Boekgeschiedenis bij de Koninklijke Bibliotheek.

advertentie

Webbased collectiebeheer in de cloud

Online collectiebeheer waar en wanneer u maar wilt

Webbased
Hardware
onafhankelijk

Intuïtief
Moderne en
innovatieve interface

Support
inclusief helpdesk-
ondersteuning en updates

Samenwerking
Eenvoudig
data delen

Efficiënt
Op ieder moment
overal beschikbaar

Flexibiliteit
Toekomstbestendige
technologie

Vraag nu uw gratis demo aan op www.axiell.com/nl/collections

an Axiell product

38 - IP | vakblad voor informatieprofessionals | 09 / 2017

Frank Huysmans

COLUMN

Algemene stemmen

'...verzoekt de regering, zich in te spannen voor het behoud van bibliotheken in kleine gemeenten en om bij de aangekondigde midterm review over de positie van bibliotheken een plan voor te leggen om de ambitie 'iedereen heeft toegang tot de bibliotheek' nader vorm te geven, en gaat over tot de orde van de dag.'

U las de laatste zin van de motie-Ascher c.s. (TK 2017-2018 34 775 VIII Nr. 27 – laat het op uw onderarm tatoeëren). Deze werd op 21 november jl. met algemene stemmen aangenomen door de Tweede Kamer. Niemand tegen, nul onthoudingen. Hoewel de zin stilistisch niet echt fraai te noemen is. De komma na 'regering' is overbodig. Die is er waarschijnlijk neergezet om het woordje 'om' op die plaats te vermijden. Des te vreemder is het dat datzelfde woordje dertien woorden verderop toch opduikt en ook daar heel goed gemist kan worden.

Los van dat alles is deze motie er een voor de Bühne. Zich inspannen. Een plan voorleggen. De goede verstaander snapt meteen dat de regering evenveel invloed heeft op het openhouden van bibliotheken als het ministerie van Infrastructuur op de waterstanden. Bovendien 'constateren' onze honderdvijftig volksvertegenwoordigers 'dat steeds meer bibliotheken in kleine gemeenten sluiten'.

Nu heeft eenieder recht op zijn eigen werkelijkheid. Maar wat zeg je met dat

'De regering heeft evenveel invloed op het openhouden van bibliotheken als het ministerie van Infrastructuur op de waterstanden'

Frank Huysmans is redacteur van IP, bijzonder hoogleraar bibliotheekwetenschap aan de UvA en zelfstandig onderzoeker en adviseur

'steeds meer' nu eigenlijk? Heb je het over een constante toename van het aantal gesloten bibliotheken? Of beweer je dat het tempo waarin bibliotheken gesloten worden toeneemt? Dat maakt nogal wat uit.

De Kamerleden hadden ook even de 'aangekondigde midterm review' uit de motie kunnen af-

wachten. Dan hadden ze gezien dat de kaalslag in de periode 2010-2015 tot stilstand is gekomen. Bovendien zijn er in dezelfde periode honderden Bibliotheken op school geopend. In aardig wat gemeenten was dit de strategie om kinderen te behoeden voor de sluiting van hoofd- en wijkvestigingen. Of je dat nu een goede of een slechte ontwikkeling vindt, de bibliotheken zijn er ondanks alles in geslaagd om boeken dicht bij de kinderen te houden. En dan hebben we het nog niet gehad over de landelijke digitale bibliotheek, de eveneens digitale Vakantiebib, en de gestegen populariteit van de bibliotheken als studieplek. Het echte probleem – ik blijf erop hameren – zijn niet de gebouwen en collecties. Het zijn de mensen. Het aantal gekwalificeerde bibliothecarissen is in vijf jaar tijd met een kwart gedaald. Onderzoekers stellen keer op keer vast hoe belangrijk professionele begeleiding bij het zoeken van leesboeken en het bevorderen van informatievaardigheid is.

Unanieme Kamer: mooi. Bibliotheken behouden: fantastisch. Maar laat de volgende motie alsjeblieft gaan over een masterplan voor het aanstellen van (school)bibliothecarissen. En dan snel over tot de orde van de dag: het in de praktijk brengen van dat plan. <

DIGITALE DIENSTVERLENING VOOR BIBLIOTHEEKGEBRUIKERS

ATTENDERING EN MEER VIA EEN APP

Vakliteratuur App maakt digitale attendering voor eindgebruikers mogelijk op een geheel nieuwe wijze. De gebruiker heeft via zijn smartphone of tablet zelf het volledige beheer over de inrichting en altijd toegang tot relevante bronnen. Meer weten zie www.ingressus.nl

INGRESSUS

www.ingressus.nl